

TARTU ÜLIKOOLI VILJANDI KULTUURIAKADEEMIA

Infohariduse osakond

Raamatukogundus ja infokeskkonnad eriala

R-52

Silvar Lelle

FOTOKOGU VALGA MUUSEUMIS – DOKUMENTEERITUS JA SEISUND

Lõputöö

Juhendaja: dotsent Kurmo Konsa, PhD

Viljandi 2009

SISUKORD

Sissejuhatus	5
1. Muuseum kui mäluasutus	8
1.1. Mis on muuseum	8
1.2. Muuseumikogude haldamine ja kirjeldamine	11
2. Fotokogude kirjeldamisest.....	16
2.1. Fotokogude kirjeldusstandardid	17
2.1.1. ISBD(NBM)	18
2.1.2. ISAD(G).....	19
2.1.3. FOTIOS.....	21
2.1.4. SEPIA	21
3. Fotokogude säilitamine ja kogude uuringud	25
3.1. Fotomaterjalide kahjustused	25
3.2. Fotokogude seisundi uuringud	28

3.3. Fotokogude seisundi uuringute meetodikad	31
4. Valga muuseumi fotokogu kirjeldamine ja uuring	36
4.1. Valga Muuseumi ajalugu.....	36
4.2. Fotokogu Valga Muuseumis	42
4.3. Valga Muuseumi fotokogu seisundi uuring.....	46
Kokkuvõte	56
Kasutatud kirjandus	58
Lisad.....	63
Lisa 1 Küsimused peavarahoidja Ingrid Kivestile	63
Lisa 2 SEPIA 21 grupeeritud elementi.....	65
Lisa 3 Fotode seisundi ja säilivuse hindamise meetodika.....	68
Lisa 4 Fotokogu seisundi uuring Valga muuseumis 17-20 märts 2009	72
Lisa 5 Valga Muuseumi fotoarhiivi nimistu.....	79
Lisa 6 Foto ümbris, rohekas-sinine liimühendustega ümbrik.....	84
Lisa 7 35 mm negatiiv filmi kalka ehk pärgamentpaberist liimühendustega ümbris	85
Lisa 8 Jõupaberist liimühendustega fotoümbris	86
Lisa 9 Valga Muuseumi fotohoidla kapid	87

Lisa 10 Ümbristatud 35 mm negatiivfilmi kaadrite hoiustamine sahtlis	88
Lisa 11 Lahtilõikamata 35 mm negatiivfilmi ja mikrofilmi rullid topsides.	89
Lisa 12 Klaasnegatiivide karbid sahtlis.....	90
Lisa 13 Ümbrikud fotodega sahtlis	91
Lisa 14 Ümbrikud fotodega kapis.....	92
Lisa 15 Fotoalbumid ja keskmise suurusega ümbristatud fotod kapis.....	93
Summary	94

SISSEJUHATUS

Kultuuripärand on taastumatu ressurss, mille kogujana ja talletajana on muuseumid ja teised mäluasutused ühiskonna mälu hoidjad, rahvuse ja kultuuri identiteedi kandjad. Kultuuripärandi säilitamine on ühiskonna mitmekülgse arengu eeltingimus, mis mõjutab elukvaliteeti, kultuurilist ja rahvuslikku identiteeti ning loob uusi majanduslikke võimalusi.

Fotograafiahuvilisena tegin ma esimese ja teise seminaritöö fotode säilitamise teemadel. Lähtudes juba tehtud töödest, valisin käesoleva lõputöö teemaks samuti fotode seisukorra ja säilitamise uurimise. Uurimisaluseks muuseumiks valisin Valga Muuseumi fotokogu. Eeldasin, et selle muuseumi fotokogu suurus võimaldab sooritada lõputöö väärilise uuringu. Valga Muuseumi kasuks otsustasin ma veel seetõttu, et see muuseum asub maakonna keskses, kus ma iga päev töölin käin. Tööd kergendas ka muuseumipoolne huvi ning hea koostöö peavarahoidjaga.

Teises seminaritöös käsitlesin ma fotode seisundit Helme Koduloomuuseumi fotokogu osas. Käesolevas töös hõlmasin ma tervet fotokogu ning tõin veel juurde fotomaterjalide dokumenteerimise, kirjeldamise.

Teema aktuaalsus seisneb selles, et muuseumidel puudub võimalus tööjõu nappuse tõttu ise sellist tööd teha. Kultuuripärand on taastumatu ressurss ning sellised seisundi uuringud on vajalikud selleks, et institutsioonil oleks võimalus saada ülevaade oma kogudest. Saadud tulemuste järgi on kergem teha plaane ja kavasid kogude korrastamiseks. Üheks aktuaalsuse põhjuseks on veel see, et saabunud uue digitaalse ajastuga on pildistamine muutunud massiliseks ning vanad kogud tuleb enne korda saada, kui see digitaalne mass, mis on ajaloodokumentideks tulevastele põlvetele, peale tuleb ning siis pole enam vanade fotode jaoks aega.

Tähtsuseks on veel see, et digitaalsete fotode ning ka vanemate fotode kirjeldamiseks on vaja kasutusele võtta täpsed ja ühtsed standardid. Selliseks standardiks on loodetavasti SEPIA standard ([Lisa 2](#)), selles standardis on arvestatavad ka digitaalsete fotosäilike omadustega ja tingimustega. Hoolikalt kirjeldatud ning nõutekohaselt hoiustatud fotomaterjalid on lisaks heale säilivusele ka kergesti kättesaadavad.

Säilitamise seisukohalt on saadaval moodsad, keemiliselt neutraalsed pakendid fotomaterjalide jaoks.

See teema on uudne kindlasti Valga Muuseumi jaoks. Esmakordne on ka SEPIA standardi käsitlemine.

Selle töö probleemiks on:

- 1) mis seisus on Valga Muuseumi fotokogu säilikud ja nende pakendid?
- 2) mis tingimustel fotomaterjale säilitatakse?
- 3) mis tasemel on fotomaterjalid kirjeldatud?

Selle töö eesmärgiks on kindlaks teha, mis seisus on Valga Muuseumi fotokogu säilikud ja nende pakendid. Välja uurida mis tingimustel fotomaterjale Valga Muuseumis säilitatakse ning mis tasemel need on kirjeldatud.

Töö hüpoteesiks on väide, et Valga Muuseumi fotosäilike ja nende pakendite seisund pole kõige parem. Minu väite põhjuseks on see, et muuseum on üle elanud tulekahju ning paiknes aastatel 1988 – 1999 ajutistes ruumides, mis polnud ehitatud muuseumi jaoks. Muuseum ei saanudki neil rasketel aastatel põhitähelepanu kogudele keskendada. Kindlasti on need asjaolud jätnud oma jälje ka kogu seisundi kvaliteedile.

Töö ülesandeks on läbi viia Valga Muuseumi fotokogu statistiline seisundi uuring. Selle uuringu käigus tuleb moodustada statistiline valim ning hinnata fotosäilike ning nende pakendi seisundit.

Teiseks ülesandeks on tutvuda fotosäilike kirjeldamiseks välja töötatud standarditega ning teadusliku kirjeldamise tasemetega.

Käesolev lõputöö koosneb neljast peatükist ja alapeatükkidest. Esimene peatükk käsitleb muuseumit kui institutsiooni, fotokogude olulisusest muuseumis ning Valga muuseumi ajalugu. Teises peatükis on pikemalt juttu kirjeldamisest, erinevate kirjeldus standardite elementidest ning kirjeldus tasemetest. Kolmas peatükk käsitleb nõudeid säilitamisele, kogude uuringute vajalikkusest ning kogude seisundi uuringuteks kasutatavatest meetodikatest. Neljandas peatükis on juttu Valga Muuseumist, selle ajaloost, fotokogu kirjeldamisest ning fotokogu seisundi uuringust.

Kahtlemata vajavad selliseid fotokogude uuringuid kõik muuseumid. Kui suurtes keskmuseumides on tööl vastavad spetsialistid, siis enamikus teistes muuseumides puuduvad vastava koolitusega inimesed. Seega on õppeülesannete raames toimuvad kogude uuringud muuseumidele suureks abiks. Kindlasti tuleks neid jätkata. Samuti vajab edasist käsitlemist fotode kirjeldamine ja vastavate dokumenteerimissüsteemide tutvustamine muuseumitöötajatele.

Töö autor tänab juhendajat dotsent Kurmo Konsat ning Valga Muuseumi peavarahoidjat Ingrid Kivistit nõu ja abi eest, käesoleva töö valmimisel.

1. MUUSEUM KUI MÄLUASUTUS

1.1. Mis on muuseum

Muuseum (kr. museion ‘muusade tempel’), on asutus, mis kogub, säilitab, eksponeerib ja uurib kultuuri- ja loodusväärtusi ning korraldab nende üldsusele vahendamist teaduslikel, hariduslikel ja meelelahutuslikel eesmärkidel. Muuseumi töö hõlmab muuseumis säilitatava teadusliku kirjeldamise, restaureerimise ja konserveerimise ning publitseerimise. Museaal on muuseumis arvele võetud kultuuriväärtusega asi.

Varaseimad kunsti- ja harulduste kogud olid kirikute, kloostrite, ülikute varakambrid. Euroopas tekkisid muuseumid tänapäevases mõttes 15. – 17. sajandil, kui kasvavaid kogusid hakati süstematiseerima ja kirjeldama. Vanu, hinnalisi ja haruldasi esemeid, sealhulgas kunstiteoseid ja etnograafilisi esemeid, koguti kunstikambreisse. Münte säilitati mündikabinettides ja loodusteaduslikke kogusid nimetati naturaaliaiks. 18. sajandi II poolel, kui valgustusideoloogia mõjul suurenesid arheoloogia ja ajaloo huvi, hakati muuseume üldsusele avama. Esimesed riiklikud muuseumid olid Briti Muuseum, mis avati aastal 1753 ja Louvre, avamisastaga 1793, on olnud eeskujuks paljudele teistele Euroopa muuseumidele (EE 1992 *sub* muuseum).

19. sajandil hakkas kujunema museoloogia, laiemas tähenduses heritoloogia. See teadusharu uurib kuidas inimene ja ühiskond tunnetab ja valitseb ajalist ja ruumilist keskkonda, mineviku materiaalsete asitõendite abil. Sel ajal ehitati esimesed eriotstarbelised muuseumihooned ning asutati esimesed rahvusmuuseumid – Ungari Rahvusmuuseum 1802 ja Tšehhi Rahvusmuuseum 1818. ning rahvateaduslikud muuseumid (Kopenhaageni Etnograafiamuuseum 1849). Kogumisel said oluliseks tüüpilisuse ja kompleksuse taotlus. Saksa Rahvusmuuseumi, mis asutati 1852 Nürnbergis, eeskujul rajati Tallinnas 1864 Eestimaa Provintsiaalmuuseum (EE 1992 *sub* muuseum).

Eestis tekkisid 18. sajandil esimestena J. Burchardti, A. W. Hupeli ja E. P. Körberi erakogud. Muuseumide tekke üheks olulisimaks eelduseks oli huvi Eesti kohaliku kultuuripärandi vastu. Baltisaksa intellektuaalide sõpruskondade algatusel asutati muuseume, millest said praeguste riiklike ajaloo- ja loodusmuuseumide ning mitmete maakonnamuuseumide eelkäijad. Oluline murrang kohalikus pärandikultuuris algas uue sajandiga, kui Eesti kultuuri säilitamiseks asutati 1909. aastal Eesti Rahva Muuseum. Muuseumi rajamise mõtet toetasid ning etnograafilistest ja kultuuriloolistest kogumisreisidest võtsid osa paljud Eesti kultuuritegelased, üliõpilased ning õpetajad. 1919. aastal avati Kristjan Raua eestvõttel Eesti Muuseum, mis muudeti 1928. aastal Eesti Kunstimuuseumiks (Eesti muuseumilugu 2009).

Muuseumide loomine hoogustus 1920.–1930. aastatel. Peamiselt asutati kohalikke koduloomuuseume või spetsialiseeritud muuseume, mis keskendusid kas teatud erialale või mõne linna ajaloole (Eesti Meremuuseum, Eesti Postimuuseum, Eesti Tervishoiumuuseum, Tallinna Linnamuuseum jt).

Pärast Nõukogude võimu kehtestamist osa muuseume natsionaliseeriti ja teine osa suleti. Nõukogude perioodil pandi alus riiklikult suunatud muuseumitegevusele – kujundati süsteemne muuseumivõrk riiklike ja rajoonimuuseumidega. Muuseumist sai mõjukas ideoloogia- ja kultuurirelv. Asutati hulgaliselt memoriaalmuuseume kohalikele kultuuritegelastele: 1) Lydia Koidula, 2) Eduard Vilde, 3) Ants Laikmaa, 4) Anton Hansen Tammsaare, 5) Rudolf Tobiase jpt memoriaalmuuseum. Tekkis ka uut tüüpi muuseume, millest suurim oli 1957. aastal asutatud Eesti Riiklik Vabaõhumuuseum, mis oli muuseas esimene vabaõhumuuseum kogu Nõukogude Liidus. Eesti on muuseumirohke maa. Riiklikke muuseume on praegu 30 – 12 keskmuuseumi, 3 riigimuuseumi ning 15 maakonnamuuseumi. Lisaks töötavad veel linnamuuseumid, ülikoolimuuseumid ning eraisikutele, institutsioonidele ja asutustele kuuluvad eramuuseumid. Kokku on Eestis 250 muuseumi (Eesti muuseumilugu 2009).

Eesti Vabariigi taastamise järel on osa muuseume poliitilistel põhjustel likvideeritud, osa on hääbunud seoses erastamisega. Igas maakonnas on üks keskmuuseum, mis reguleerib ja kontrollib selle maakonna muuseumielu. Asutatud on ka uusi muuseume. 1990. aastatel on rajatud näiteks Eesti Panga Muuseum, Eesti Arhitektuurimuuseum, Mikkeli Muuseum, Kohtla Kaevanduspark-

muuseum ning hulgaliselt maakondlikke koduloomuuseume. 21. sajandi algus on pannud aluse ka Eesti muuseumiarhitektuurile. 2003. aastal valmis Eesti Okupatsioonide Muuseum. 2006. aastal avati Kadriorus Eesti Kunstimuuseumi uus hoone (Eesti muuseumilugu 2009).

Eestis jagunevad muuseumid valdkonniti: 1) ajaloo- ja etnoloogiamuuseumid, 2) ajaloomälestised, 3) isikumuuseumid, 4) koolimuuseumid, 5) kunstimuuseumid, 6) lastemuuseumid, 7) loodusmuuseumid, 8) meremuuseumid, 9) paigamuuseumid, 10) põllumajandusmuuseumid, 11) sõjandusmuuseumid, 12) teadus- ja tehnikamuuseumid, 12) teemamuuseumid, 13) tööstus- ja transpordimuuseumid, 14) tuletõrjemuuseumid, 15) vabaõhumuuseumid (Eesti Muuseumide temaatiline ...2009).

Muuseume ühendab Rahvusvaheline Muuseumide Nõukogu (ICOM), selle peassamblee 1977. aasta otsuse kohaselt tähistatakse 18. mail rahvusvahelist muuseumipäeva.

Eesti Muuseumiühing loodi 15. novembril 1988. a. väärtustamaks kultuuripärandi säilitamise ja kaitsmisega tegelevate professionaalide tööd muuseumides. Muuseumiühingu liikmed on muuseumitöötajad, kes oma igapäevast tööd teevad riigi-, avalik-õigusliku juriidilise isiku haldusalas või eramuuseumis. Ühingusse kuulub üle 300 liikme (Eesti muuseumiühing 2009).

Eesti muuseumide tegevust reguleerivad järgmised seadusandlikud aktid: 1) Muuseumiseadus, 2) Keskmuuseumide kindlaksmääramine, 3) Riigimuuseumi põhitegevusega seotud tasuliste teenuste loetelu ja tasu määramise kord, 4) Maakonnamuuseumide määramine, 5) Muuseumiseaduse rakendamine, 6) Museaalide arvelevõtmise ja säilitamise kord, 7) Muuseumisse hoiule antud kultuuriväärtusega asjade üle arvestuse pidamise kord, 8) Eesti riigi kultuuripoliitika põhialused, 9) Rahvusvahelise Muuseumide Nõukogu (ICOM) kutse-eeskirja koodeks, 10) Riigi- ja munitsipaalmuuseumi relvakogu pidamise kord (Eesti muuseumisedusandlus 2009).

Muuseumi põhiülesanne on olla kohaliku identiteedi säilitaja, usaldusväärne mäluasutus ja hariv kultuuriasutus.

Audiovisuaalsed (AV-) kogud, mille üheks liigiks on fotod, omandavad üha suuremat osakaalu muuseumikolleksioonides. AV-kogud jagunevad kaheks põhimõtteliselt erinevaks osaks: filmid, video- ja helisalvestused, digifotod – nende vaatamiseks ja/või kuulamiseks on vaja spetsiifilisi tehnilisi seadmeid ja klassikalised analoogfotod, mille nägemiseks ei ole vaja midagi muud peale valguse (Karm 2009).

Mida koguda, millest lähtuvad meie valikud? Olemasoleva kogumisel on valikud määratud kas kirjutatud või kirjutamata kogumispoliitikaga. Põhilised tegurid on siin kogumise eesmärk ja koguja kompetentsus. Eesti fotokogud vajavad hindamist nii sisulisest kui füüsilisest aspektist üksikogudena ja nn Eesti fotokoguna. Soovides tagada pildivara pikaajalist säilivust, on vaja sellega kiiresti alustada.

1.2. Muuseumikogude haldamine ja kirjeldamine

Muuseumi kui organisatsiooni moodustavad tema eesmärgid ja ülesanded, struktuur, inimesed, oskusteave ja tehnoloogia. Iga muuseumi peamiseks väärtuseks on süstematiseeritud ja kirjeldatud kogud.

Muuseumikogu on muuseumis asuvate museaalide kogum, mis võib olla jaotatud alakogudeks museaalide rühmade või liikide järgi. Muuseumikogu täiendatakse eesmärgipäraselt selle terviklikkuse põhimõttest lähtudes. Muuseum on oma kogu täiendamisel iseseisev. Muuseumikogu täiendamisel peab muuseum oma võimaluste piires välja selgitama kultuuriväärtusega asja päritolu (Muuseumiseadus 1996).

Museaali üleandmine ja vastuvõtmine vormistatakse aktiga, milles märgitakse museaali üleandja ja vastuvõtja, üleandmise aeg, museaali esmakordse arvelevõtmise aeg ja number ning seisund üleandmise ajal (Muuseumiseadus 1996).

Museaalide üle ei peeta rahalist arvestust. Vajadusel hinnatakse museaali erilise huvi alusel mis põhineb museaali iseärasustel, arvestamata selle kasulikkust. Museaali võib ajutiseks kasutamiseks anda teistele muuseumidele, asutustele, juriidilistele ja füüsilistele isikutele teadustöö, eksponeerimise ja muul eesmärgil juhul, kui muuseum on veendunud museaali nõuetekohases hoidmises ja säilitamises (Muuseumiseadus 1996).

Museaalide arvelevõtu eesmärk:

- 1) muuseumikogu säilimise ja juriidilise kaitstuse kindlustamine ning võimalus selle süstemaatiliseks kontrollimiseks;
- 2) eelduste ja võimaluste loomine muuseumikogude uurimiseks ja igakülgseks kasutamiseks, kasutajate kindlustamine vajalike andmetega ning materjalide valiku tegemise hõlbustamine.

Arvestussüsteem peab looma aluse selleks, et riigil oleks ajakohane ja täpne ülevaade talle kuuluvatest muuseumivaradest ning võimalus selle põhjal hinnata olemasolevat olukorda ning planeerida edasisi tegevusi.

Museaalide arvelevõtt toimub kahes põhietapis:

- 1) vastuvõetavate museaalide esmane arvestus - vastuvõtuakti koostamine ja museaalide registreerimine tulmeraamatus (kogude juurdekasvu päevikus);
- 2) teaduslik inventeerimine (teaduslik kirjeldamine).

Arvelevõtu abivormideks on kartoteegid ja mitmesugused registrid.

Tänapäeval toimub üleminek museaalide arvelevõtu ja kirjelduse digitaalsetele infosüsteemidele.

Eesti muuseumide ühine infosüsteem KVIS sai alguse juba 1992 aastal, kui muuseumide soovil ja Kultuuriministeeriumi toel püüti leida võimalust viia muuseumikogud elektroonilisse andmebaasi. Koostöös firmaga GenNet Lab2 hakati arendama võimalikku töövahendit muuseumidele.

Muuseumide infosüsteemi esimene versioon valmis 1993. aastal. Andmebaas realiseeriti DOSkeskkonnas ja baaskeeleks valiti andmebaasisüsteem DataEase. DOS-versiooni suurimaid puudusi oli see, et projekti rahastamise lõppemise tõttu jäi loomata ühtne terminoloogia (Jeeser 2006).

KVIS arendati välja lokaalsena, st. Infosüsteemi tarkvara oli küll ühine, kuid igas muuseumis oli iseseisev andmebaas. Aastad 1993–1996 olid teatud mõttes katsetuste- ja otsingute aastad. Infosüsteemi reaalne rakendumine muuseumides jäi väga tagasihoidlikuks. 1997. aasta kevadel muuseumide infosüsteemi loomise projekt taaskäivitus (Jeeser 2008).

Infosüsteemi eesmärgiks seati standardiseerida erinevat liiki kultuuriväärtuste dokumenteerimine ja kirjeldamine. Üks olulisemaid, mis muutis infosüsteemi märksa enam kasutatavamaks oli korrektse vastuvõtufunktsiooni väljaarendamine. Esemete vastuvõtt, mis on üheks muuseumi peamiseks alusfunktsiooniks, muudeti reaalselt infosüsteemipõhiseks. Senini oli antud funktsioon küll KVISis olemas, kuid ei olnud tehniliste vigade tõttu kasutatav, eelkõige oli toimunud antud infosüsteemis ainult museaalide retrospektiivne sisestus. Vastuvõtu viimine infosüsteemi, tagas selle, et infosüsteemi tagantjäreli sisestatavate objektide hulk hakkas vähenema, sest iga muuseumisse tulnud objekt registreeriti juba infosüsteemis.

2008. aastaks oli KVIS Eestis kasutusel 42 muuseumis, nende seas on nii riiklikke keskmuseumeid kui ka väikseid kohamuuseumeid. Mitmel muuseumil on arvestatava osa kogudest sisestatud KVIS-i ning ühtlasi toimub ka kogude haldamine infosüsteemis. Näiteks Eesti Spordimuuseumis on 97% museaalide kirjed kantud infosüsteemi ning kogude haldamine on samuti viidud täielikult infosüsteemipõhiseks. Rannarootsi Muuseumil ja Väliskunstimuuseumil on 100% museaalide kirjed infosüsteemis. Kõigis KVISi omavates muuseumides vormistatakse museaalide vastuvõtt infosüsteemis. See kõik tähendab seda, et uus infosüsteem MuIS peab arvestama juba KVISi sisestatud andmete ja nende vaheliste seoste ülekandmisega ning muuseumitöötajate teadliku kriitilise suhtumisega infosüsteemi funktsioonidesse (Jeeser 2008).

Aastatel 2003/2004 kanti Valga Muuseumis 1000 fotosäilikut KVIS-i. Hiljem neid MUIS-i ümber ei

saanud konverteerida. Eelmine töötaja kes seda tegi, otsiti ülesse, aga temal olid infosüsteemi sisselogimise paroolid ununenud. Seetõttu osutus selle kunagise töö väärtus nulliks (Kivest 2009).

Eesti muuseumide uue tarkvara MuIS välja töötamine on toimunud alates 2004 aasta sügisest Kultuuriministeeriumi eestvõttel, kes on leidnud, et rahaliste ressursside piiratuse ja Eestis oleva, suhteliselt väikse hulga, ca 7 milj, museaali tõttu on õige arendada välja tsentraalne veebipõhine andmebaas. Tsentraalse veebipõhise andmebaasi kasutamine tagab tehniliste ja andmete säilitamisega seotud probleemide ühtsed lahendused. Veebipõhine rakendus annab laiemad võimalused infosüsteemi kasutamiseks. Kindlasti ühtlustub ka museaalide kirjelduse struktuur, mis tagab Eesti piires võimaluse leida ühtse ajalooliskultuurilise kontekstiga objekte kõikidest muuseumidest (Jeeser 2008).

Muuseumide infosüsteemi arendades on mõeldud väga laiale kasutajaskonnale. Infosüsteemi eesmärgiks on teha muuseumides leiduv informatsioon kättesaadavaks nii erialaspetsialistile, kui ka õpilastele. Infosüsteemi arendamise algetapis kõigi kasutajate vajadusi ühtmoodi hästi rahuldada ei ole võimalik, kuid samas on muuseumide infosüsteemi jaoks oluline see polüfunktsionaalsus loomise käigus sisse arvestada.

MuIS tagab:

- 1) objektide, muuseumi alakogude ja muuseumikogu kui terviku administratiivse juhtimise/haldamise;
- 2) objektide – kataloogimise ja teadusliku inventeerimise, st. infosüsteem tagab kaks esimest museaali kirjeldusastet: esmane arvelevõtt ja teaduslik inventeerimine;
- 3) objekti liikumiste ja kasutamiste dokumenteerimise;
- 4) objekti kasutamise haridustöös.

Päringud erinevatele kasutajatele:

- 1) aruandluspäringud (statistilised administratiivsed päringud muuseumitöötajale);
- 2) objekti kirje päringud, st. liht- ja komplekspäringud nii veebikasutajale kui muuseumitöötajale, kus muuseumitöötajale muuseumi siseselt on avatud laiem andmete hulk kui veebikasutajale.

Muuseumide infosüsteemi sisu keskne osa on aga museaali kirjeldusega seotud kirjed:

- 1) sisaldab see objektiga seotud füüsilisi näitajaid (mõõdud, materjal jms. teave), mis on olulised objekti säilitamise ja hoiustamise ning identifitseerimise seisukohalt;
- 2) peab see sisaldama andmeid, mis on olulised, et oleks ülevaade muuseumikogude sisust ja olemusest, et planeerida kogudega tehtavat sisulist tööd: kogumispoliitika ja kogude läbitöötamine (Jeeser 2008).

Infosüsteem peab tagama museaalidega seotud andmete korrektse sisestuse ja esituse, kuid see ei sõltu ainult programmeerijast ja andmebaasi tehnilisest lahendusest. Siin on oluline osa muuseumitöötajal endal, sest eelkõige tema tunneb sisestatavat materjali sisuliselt.

2. FOTOKOGUDE KIRJELDAMISEST

Üha rohkem inimesi jõuab arusaamisele, et fotodel on ajalooline väärtus. Fotosid ei kasutata mitte ainult illustreeriva materjalina, vaid need on ka ajaloolised dokumendid, mida kasutatakse uurimistöodes. Internet soodustab digitaalse pildimaterjali kasutamist järjest rohkem. Eesmärgiks on teha muuseumide kogud kättesaadavaks ka veebikülastajale.

Vanad fotokogud on enamasti organiseeritud käsitsi, kaartkataloogide abil. Sageli on otsivat säilikut raske leida, sest informatsioon kaartil on antud lühidalt. Kaartidel olev kirjeldus peegeldab vanamoodsat fotode kasutamist. Negatiividel ja positiividel on registreerimisnumber ning informatsioon sellest, millal pilt on tehtud, fotograafi nimi, teema ja motiiv. Loomulikult pole kerge kanda rohkem informatsiooni kataloogi kaartile või vastuvõtu raamatusse. Leida mõnda fotot või negatiivi on sageli raske ja tüütu. Positiivid on enamasti pandud tähestikulisse järjekorda fotograafide nime või pildistamise asukoha järgi (Introduction 2003).

Traditsiooniliselt registreeritakse fotod teaviku tasandil. Selles pole midagi halba, aga sellel on üks suur puudus. Suurte koguste fotomaterjalide registreerimiseks on asutuses piiratud hulk tööjõudu ning asutus peab tegema valikuid, vastavalt oma prioriteetidele. Probleem on selles, et registreerimata fotod pole pole leitavad ning see informatsioon asub ainult fotosid vastu võtnud varahoidja peas.

Kui mäluasutused võtavad kasutusele vastavaid andmebaase, siis teevad nad oma kogud ligipääsetavaks. Andmebaaside kasutajatel on ilmne eelis, arvutite abil on võimalik teha kiirelt ja kergelt ristotsinguid ning see parandab märkimisväärselt ligipääsu kogudele. Alustuseks peavad paljud asutused kandma oma kaartkataloogide andmed arvutisse, et neid saaks kiiresti töödelda, piirata nende välju ning lõpuks oleks need andmed kasutatavad.

Seoses suurenenud huviga ajalooliste fotokogude vastu on ilmenud vajadus kirjeldada fotosid märksa põhjalikumalt, nii näiteks oleks vajalik ka fotode tehniline kirjeldus, mis sisaldaks ka ülevaade kasutatud fotoprotsessidest.

Arvutiseeritud andmebaasisüsteemid iseendast ei taga sellist tulemust või lahendust. Kogude intellektuaalse kontrolli tagamiseks peame me süsteemile ütlema millise info kasutamist me soovime. Samuti on vajalik määratelda kasutatav informatsiooni struktureerimine.

Fotokogude kirjeldamisel muuseumis võib eristada kolme tasandit.

Esimene tasand on andmete tasand ehk esmane arvelevõtt. Esimene tasand määratleb objekti ülemineku muuseumi vastutusse. Läbi arvelevõtu registreeritakse objekt museaaliks ja talle antakse esmane kirjeldus ehk siis tuuakse välja teatud hulk andmeid, mis on ainuomased sellele objektile ja mille kaudu on teda võimalik teiste seast ära tunda.

Teine tasand on teabe tasand ehk teaduslik inventeerimine. Kontrollitud allikatel põhinev andmete kogum infosüsteemis moodustab teabe tasandi, mida saab kasutada edasises uurimistöös muuseumi teadur või mõni teine huviline.

Kolmas tasand on teadmiste tasand ehk teaduslik kirjeldamine. See on kirjeldustasand, kus põhjalikuma uurimise käigus selguvad uued andmed, mis on seotud objektiga otse või kaudselt. Läbi erinevate allikmaterjalide täpsustatud dateeringud, museaaliga seotud isikud ja sündmused, milles, kus ja miks museaal on osalenud, kas otse või kaudselt. Eesmärk on museaali üldise kultuurajaloolise konteksti avamine ja teadustöö arendamine muuseumi spetsiifilises valdkonnas (Jeeser 2008).

2.1. Fotokogude kirjeldusstandardid

Standardiks nimetatakse konsensuse alusel koostatud ja tunnustatud asutuse poolt vastuvõetud normdokumenti, milles tuuakse reeglid, juhtnöörid ja omadused tegevuste või nende tulemuste kohta üldiseks ja korduvaks kasutamiseks ja mis on suunatud korrastatuse optimaalse taseme

saavutamisele antud kontekstis. Fotokogude kirjeldamist käsitlevatest standarditest on olulisemad järgmised:

- 1) ISBD(NBM) – see on raamatukogude standard ja seda osa "NM – nonbook materials" kasutatakse ka fotode korral;
- 2) ISAD(G) – arhiivikirjeldusstandard, üldised kirjeldusnõuded mis koosnevad 26 elemendist, kasutatakse ka fotokogude korral;
- 3) FOTIOS – Hollandi fotograafiaühingu projekt, spetsiaalselt fotode kirjeldamiseks mõeldud süsteem;
- 4) SEPIADESE kirjeldusmudel sisaldab kokku 400 kirjelduselementi, põhielemente on kõigest 21.

2.1.1. ISBD(NBM)

Audiovisuaalsete materjalide rahvusvaheline bibliograafilise kirjeldamise standard – edaspidi viidatud kui ISBD(NBM) – täpsustab nõudmised audiovisuaalsete teavikute kirjeldamiseks ja identifitseerimiseks, määrab kindlaks kirjeelementide järjekorra ning täpsustab kirjemärkide süsteemi. Selle tingimused puudutavad esiteks rahvuslike bibliograafikeskuste poolt toodetavaid bibliokirjeid (trükitud rahvusbibliograafia väljaannetes, teistes trükitud dokumentides, ühendatud arvuti abil loetavates andmebaasides), teiseks teiste kataloogivate keskuste bibliograafilisi dokumente, olgu siis arvuti abil loetavas või trükitud vormis (Eelmärkused).

Monograafiliste audiovisuaalsete dokumentide all mõeldakse materjalide ringi, mille esmaseks eesmärgiks on ideede, informatsiooni ja kunstilise sisu edasiandmine. Seda definitsiooni rakendatakse suuremalt osalt mitmeeksemplariliste teavikute puhul; seega välistab ta originaalkunsti ja objektikunsti eksemplarid, vähemalt niikaua, kui neid ei pakendata ega turustata. Näidatud piirid pole siiski rangelt määratud ning on märgatud, et paljudel juhtudel saab ISBD kasutuselast välja jäävaid objekte selle tingimustel rahuldavalt kirjeldada. Arvutufailide tunnuste kiire muutumise tõttu on nende teavikute kirjeldamise eritingimused ISBD(NBM)st välja jäetud. Nende teavikute

kirjeldamiseks on välja töötamisel eraldi ISBD(CF) (Eelmärkused).

ISBD(NBM) on üks paljudest avaldatud ISBDdest; teised hõlmavad jadaväljaandeid (ISBD(S)), monograafiaväljaandeid (ISBD(M)), kartograafiamaterjale (ISBD(CM)), enne 1801 aastat välja antud monograafiaid (ISBD(A)), nooditrükiseid (ISBD(PM)). Iga ISBD on kavandatud sisaldamaks oma tüüpi publikatsiooni sidusat tingimuste kogumit (Eelmärkused).

ISBD(NBM) arvestab eelkõige kaasaja raamatukogude, bibliografeerivate keskuste ja infokeskuste vajadustega. Seejärel võib tarviliselt kadunud materjalide, filmiarhiivide ja fonoteekide puhul osutada vajalikuks ISBD(NBM)i üksikasjalikum väljatöötamine (Eelmärkused).

Kuna paljud ISBD(NBM)i poolt kirjeldatavad materjalide kategooriad on areneva tehnoloogia produktid, vajavad selle ISBD spetsiifilised eritingimused, eriti alas 5 (Füüsiliste andmete ala), uute muutuvate teavikuvormide korralduseks käsitlemiseks edasist arendamist (Eelmärkused).

ISBDde peamiseks eesmärgiks on kindlustada tingimused ülemaailmselt kokku sobivaks kirjevorminguks, võimaldamaks bibliograafiakirjete rahvusvahelist vahetust rahvuslike bibliograafiakeskuste vahel ning läbi kogu rahvusvahelise raamatukogude ja informatsiooni süsteemi. ISBDde eesmärgiks on kirjet moodustavate elementide täpsustamise, nende esitamisejärjekorra ja neid piiravate kirjemärkide määramise kaudu:

- 1) erinevatest allikatest pärinevate bibliokirjete vahetamise võimaldamine nii, et ühel maal loodud bibliokirjed sobiksid kergesti ükskõik mis maa raamatukogude kataloogidesse või bibliograafianimestikesse;
- 2) aidata kaasa kirjete interpreteerimisele hoolimata keelebarjääridest nii, et ühe keele kasutajate jaoks loodud kirjeid saaksid interpreteerida ka teiskeelsed kasutajad;
- 3) aidata kaasa kirjete arvuti abil loetavasse vormingusse konverteerimisele (Eelmärkused).

2.1.2. ISAD(G)

General International Standard Archival Description (ISAD (G)) see on kirjeldamistandard mille eesmärk on, et seda kasutataks arhiivides. Esimene versioon ISAD (G) arendati rahvusvahelise arhiivi nõukogu poolt ning need standardid avaldati 1994. aastal. 1996. aastal ICA/DDS kirjeldusstandardite komitee viis sellesse 1994. aasta versiooni sisse muudatused. Need muudatused kiideti heaks, kinnitati septembris 1999. ning avaldati aastal 2000. ISAD (G) pakub "üldjuhist" arhiivi kirjelduseks ja seda saab kasutada koos rahvuslike standardidega. See standard võib olla ka baasiks rahvusliku standardi väljaarendamisel (About ISAD(G) 1999).

See koosneb 26 elemendist, mis on jaguneb 7 grupi vahel: 1) isikutuvastus ala, 2) konteksti ala, 3) sisu ja struktuuri ala, 4) seisundi ja kasutuskõlblikkuse ala, 5) materjalide ala, 6) märkuste ala, 7) kirjelduse kontrolli ala.

Vastavalt ametlikule ISAD (G) teisele väljaandele on 6 elementi kõige põhilisemad kirjeldamisinformatsiooni rahvusvahelises vahetuses: 1) teatme kood, 2) pealkiri, 3) autor, 4) kuupäev, 5) kirjeldusala, 6) kirjeldamistasand.

Viimane element on üks olulisemaid, aru saamiseks ISAD (G) mitmetasandilise kirjeldamise ideest. Fondihoidlas peab saama kirjeldada igat üksikut fotot sama mudeli järgi (About ISAD(G) 1999).

Neli põhilist reeglit mida peaks järgima mitmetasandilise kirjeldamise puhul:

- 1) kirjeldus läheb üldiselt üksikule. Hierarhia peaks liikuma laialt, üldisest täpsemale;
- 2) kirjeldustasandil on relevantne informatsioon. Kirjeldustasand mida asud kirjeldama, peab olema infoga varustatud;
- 3) erinevate kirjeldustasandite vahel peab olema võimalik liikuda linkide abil;
- 4) informatsioon on kordumatu. Antud informatsioon on kirjelduse tavaline osa. Ei tohi korrata informatsiooni madalamal kirjelduse tasemel, kui see on juba kõrgemal kirjelduse tasemel olemas (About ISAD(G) 1999).

2.1.3. FOTIOS

Hollandi fotograafiaühing (NF), asutati 1991. aastal, see on mittetulundusühing koondab enda alla 120 mäluasutust oma fotokogudega. Rahvusliku fotokogude loendi baasil haaras Hollandi fotograafiaühing kõik fotokogud sellesse FOTIOS-e projekti 1995. aastal (About FOTIOS 1995).

Selle projekti eesmärk oli arendada ühtne fotomaterjalide registreerimissüsteem mida kasutaks Hollandi mäluasutused, kogude tasemel. Lisaks loodi selle projekti raames niinimetatud 'Deltaplan voor Cultuurbehoud', laiahaardeline rahvuslik säilitamisplaan. Koostöö lõpetuseks with Databasix Information Systems B.V., FOTIOS, on andmebaasisüsteem arendatud elektrooniliselt juhitavaks ja hõlbustatud sissepääs fotokogudeni. Keskse juhtimise FOTIOS-e andmebaasile tagab Hollandi fotograafiaühing (About FOTIOS 1995).

Varsti kasutavad FOTIOS-t laialdaselt juba 14 asutust, mõned teised asutused kasutavad selle andmebaasi kirjelduse osa oma kogude kirjeldamiseks. Tulevikus on plaan kombineerida FOTIOS Hollandi muuseumi kataloogi programmiga ADLIB. FOTIOS-e ja ADLIB-i kasutajad kirjeldavad fotosid säiliku ja kogu tasandil. Koos niinimetatud Beeldinstituudi asutamisega 2002. aastal (see on Hollandi rahvuslik foto ja filmi instituut) jäi FOTIOS-e juhtimine ja arendamine selle organisatsiooni vastustusalasse (About FOTIOS 1995).

2.1.4. SEPIA

SEPIA (Safeguarding European Photographic Images for Access) on Euroopa Liidu rahastatud projekt, mis keskendus fotomaterjalide säilitamisele.

Ajaloolised fotokollektsioonid on olulisel kohal Euroopa kultuuripärandis, neil on kunstiline ja dokumentaalne väärtus. Fotograafid räägivad universaalses keeles ning nende pildid on juba ajast-aega pakkunud suurt huvi. Enamus fotomaterjalidest on õrnad ning nende säilitamisprobleemidega tegelevad kõik mäluasutused. Digitaalne fotograafia tekitas uued võimalused fotokogude säilitamiseks (About SEPIA 2003).

See projekt sõnastab selgelt ja toob kokku erinevat tüüpi mäluasutused, kus hoitakse fotomaterjale: raamatukogud, arhiivid ja muuseumid ja teised teadusasutused. See projekt on rahastatud Euroopa Liidu alaprojekti "Kultuur 2000" programmi kaudu (About SEPIA 2003).

See projekt viidi läbi kolme aastaga. See kestis 1. novembrist 2000 kuni 31. oktoobrini 2003. Selles projektis osalesid 19 institutsiooni 11-st riigist (About SEPIA 2003).

SEPIA programmi raames vaadeldi ja uuriti Euroopa fotokogusid. See uuring viidi läbi 141-s Euroopa mäluasutuse (arhiivid, raamatukogud, muuseumid) fotokogus ning uuringu tulemused olid järgnevad.

Paljud asutused ei kasuta standardseid kirjeldusmudeleid fotomaterjalide kirjeldamiseks. Selle asemel et kasutada kirjeldusmudelite standartit, kasutatakse tihti hoopis erinevaid mudeleid. Paljud asutused kasutavad fotode kirjeldamiseks neidsamu mudeleid mida kasutatakse ka mitte-fotograafiliste materjalide kirjeldamiseks.

Esimene SEPIA vahearuande raport sisaldas kirjelduse sellest kuidas asutused fotomaterjale kirjeldavad ning mis probleemidega nad fotomaterjale kirjeldades põrkuvad. Sellisel juhul peab mäluasutus valima, kas võtta fotomaterjalide kirjeldamiseks kasutusele eraldiseisev mudel.

See peab sisaldama analüüsi kuidas nelja kõige sagedamini mainitud rahvusvahelise kirjeldamissüsteemi (ISAD, ISBD, MARC, AACR2) saab kasutada fotokogude suhtes. Lisaks analüüsi veel mõne kirjeldamissüsteemi kohta nagu: FOTIOS (see Hollandi süsteem on tehtud spetsiaalselt fotomaterjalide kirjeldamiseks), SKOPEO (see süsteem on kasutusel Euroopa Visuaalse Arhiivi projektis), the Dataelementkatalogen (Rootsi Fotosekratariat ja Rootsi Rahvusarhiiv) ja the Feltkatalogen (Norra süsteem mis kirjeldab kultuur-ajalooliste kogude esemeid, sealhulgas kujutavat kunsti, raamatuid ja fotosid). Iga süsteemi lühikeses sissejuhatus, on kirjeldatud elemente ning eraldi on välja toodud olulisemad, lõpuks on veel selgitus kuidas neid elemente praktiliselt kasutada (Introduction 2003).

SEPIADESE kirjeldusmudel sisaldab kokku 400 kirjelduselementi, aga põhielemente on kõigest 21,

nendest annangi väikese ülevaate (SEPIADES).

Seni kasutusel olnud erinevatest hierarhilistest struktuuridest fotokogudes, võimaldab SEPIA mudel piiramatul arvul grupeerida ja siduda erinevaid alajaotusi. Grupeeritud elemendid sisaldavad järgmisi kategooriaid: 1) haldus, 2) päritolu, 3) materjal ([Lisa 2](#)).

Haldus: 1) andmete registreerimine, 2) objekti numbrikood, 3) juurdepääsupiirangud, 4) asukoht fondis, 5) autoriõigus, 6) seosed, 7) viited, 8) kommentaarid.

Päritolu: 1) füüsiline või juriidiline isik kes vastutab selle grupi loomise eest; 2) grupeerimise ajalugu; 3) grupi päritolu; 4) gruppide struktuur.

Materjal: 1) pealkiri, 2) kirjeldus, 3) nimed, 4) geograafiline asukoht, 5) kuupäev, 6) lihtmärksõnad, liitmärksõnad, liigitus, 7) grupi sisu, 8) köide, 9) viited.

Selleks, et asutustes kasutusel olevad grupeeritud elemendid omavahel ühilduksid, püütakse välja töötada minimaalsed elementide loetelud. Selleks lepatakse kokku mingis hulgas elementides, mis on kõigile kohustuslikud ning mis kokkuvõttes võimaldaksid institutsioonidevaheliste infobaaside ja süsteemide loomist.

Kataloogid ja nende aluseks olevad elementide standardid ei ole raamatukogus ja arhiivis erinevad mitte üksnes seetõttu, et üks on raamatukogu ja teine arhiiv, vaid ka seetõttu, et nad koguvad erinevaid materjale (kultuuriväärtusi). Kirjeldatav aines määrab ära teatava osa kirjeldusest:

- 1) fotopaberil foto digiteerimine võib erineda klaasnegatiivilt foto digiteerimisest;
- 2) foto digiteerimine erineb mikrofilmi digiteerimisest;
- 3) mikrofilmi ja näiteks õllekapa digiteerimiseks kasutatakse erinevat tehnikat;
- 4) vana helilindi või koduvideo digiteerimiseks skannerist või digikaamerast ei piisa, jne.

See osa kirjeldusest, mis on ära määratud digiteeritava analoog-objektiga puudutab peasjalikult katalooge ja muid otsivahendeid, kuid ka rida tehnilisi andmeid, mida grupeeritud elementide abil jäädvustatakse, sõltuvad digiteeritavast objektist.

Haldus kategooria alla kuulub põhiliselt taustainformatsioon, st näiteks info selle kohta, kus asub digiteeritud objekti originaal, kes, kus ja millega digiteeris, autoriõigused.

Juurdepääsu element kirjeldab õigusi, mis ühel või teisel kasutajagrupil on objektiga tegelemiseks. Tulenevalt autoriõigustest ja muudest aspektidest, võib ühtedel kasutajatel olla õigus viia läbi mistahes tegevusi seoses objektiga, samas kui teistlaadi kasutajal võivad puududa kõik õigused, peale pildifaili vaatamise.

Tehnilised elemendid kirjeldavad failide tehnilisi näitajaid, milleks piltide puhul on punktitihedus, kompressioonifmaat, bitisügavus, külgede mõõdud. Erisuguste failide ühised elemendid on näiteks faili suurus ja vorming.

Siin olid vaid mõned elementide näited. Ilma SEPIA taoliste standarditeta on digitaalsete säilikutega kirjeldamine ebapiisav. Halvasti kirjeldatud säilikuid on raske õieti hoiustada ja säilitada. Valga Muuseum peaks tõsiselt kaaluma selliste standardite õppimist või isegi kasutuselevõttu.

3. FOTOKOGUDE SÄILITAMINE JA KOGUDE UURINGUD

3.1. Fotomaterjalide kahjustused

Fotode kahjustamist märgati üsna kiiresti pärast fotograafia leiutamist. 1855 aastal moodustati Suurbritannias Fotograafia Ühingu juurde kahjustumise põhjuste selgitamiseks komisjon Roger Fentoni juhtimisel. 1856. aastal avaldas Robert Howlett raamatukese soovitustega, kuidas fotosid säilitada. Peamiseks eesmärgiks kujunes siiski fotode algse oleku taastamine, originaalide restaureerimine mitmesuguste keemiliste ja füüsikaliste menetlustega. 20. sajandi alguseks olid välja töötatud võimalikud restaureerimismenetlused suure osa selleks ajaks tuntud klassikaliste fotograafiliste protsessidega, fotode valmistamine valgustundlike materjalidega, valmistatud fotode jaoks (Karm 2006, lk 195).

Reaalne tee, kuidas tagada fotode pikaajaline säilivus, on nende füüsilise olemuse tundmine. Võimalikult head säilitustingimised saab luua, kehtestades säästva kasutusrežiimi vastavalt fotode tüübile. Ideaalne säilituskeskkond on saavutatav, kuid sellega kaasneb rida probleeme kogude kasutamisel, raskendatud on kättesaadavus. Fotomaterjalide säilimisele on kahjulikud temperatuuri ja õhuniiskuse muutused hoidlast kasutuskeskkonda ning hoidlasse tagasi viimisel. Optimaalsed säilitustingimused ja -metoodika kujundatakse kompromissina erinevatest nõuetest ja võimalustest.

Fotodokument koosneb tavaliselt aluspinnast ja fotokujutist sisaldavast kihist, mis mõlemad reageerivad nii töötlemisprotsessidele kui ka väliskeskkonna mõjudele.

Fotomaterjali kahjustusi võib jagada: 1) mehaanilisteks, 2) keemilisteks, 3) bioloogilisteks.

Mehaaniliste kahjustuste hulka kuuluvad kõikvõimalikud deformatsioonid, põhimiku purunemine,

praod, kriimustused, murrud jms. Mehaanilised kahjustused on iseloomulikud just fotomaterjalide põhimikule (Konsa 2007, lk 219).

Fotokujutist kahjustavad peamiselt hüdrolüütilised ja oksüdatiivsed protsessid. Kui mustvalge foto on õigesti töödeldud, st. tiosulfaadi jääk on normi piirides ning neid säilitatakse keskkonnas, kus ei leidu oksüdeerivaid ühendeid (osoon, lämmastikdioksiid), on mustvalge fotokujutis stabiilne. Õige niiskusežiim on eriti tähtis võimalike saasteainete (osoon, sulfiidid, peroksiidid) olemasolul, sest kõrge õhuniiskuse ja saasteainete koosmõjul kiireneved oluliselt oksüdatsioonireaktsioonid (Konsa 2007, lk 221).

Bioloogilised kahjustused haaravad nii emulsioonikihti kui ka alusmaterjali. Peamisteks kahjustajateks on hallitusseened, bakterid ja putukad. Kahjustuste algstaadiumis toituvad mikroseedid sageli fotodel leiduvast saastast, mille moodustavad sõrmejäljed, tolm jms. Mikroste kahjustusi iseloomustavad tuhmid laigud ja mütseel filmimaterjalidel. Biokahjustuste ilmnemiseks peavad keskkonnatingimused olema soodsad vastavate organismide elutegevuseks. Hallitusseente kasvuks peab suhteline õhuniiskus olema üle 60% (Konsa 2007, lk 221).

Mustvalgete fotomaterjalide säilitamise korral on olulised: 1) õhuniiskus, 2) saasteained.

Madalamad temperatuurid vähendavad fotomaterjalide lagunemise kiirust ja külmutamine praktiliselt peatab selle. Mustvalgete fotomaterjalide korral on maksimaalseks lubatavaks temperatuuriks 18°C. Suhteline õhuniiskus peaks olema vahemikus 20-50%. Fotomaterjale hoiustatakse pimedas. Saasteainete mõju vältimiseks tuleks fotomaterjale hoida eemal igasugustest kemikaalidest jms. Neid ei tohiks viia näiteks värskest remonditud ruumidesse (Konsa 2007, lk 222).

Fotod peavad asuma igaüks eraldi ümbrises. Kasutatakse nii paber- kui ka plastümbriseid. Paberümbriseid on mitmesugust tüüpi: 1) ümbrikud, 2) mapid, 3) klappümbrised, 4) taskud. Ümbristest on eelistatumad need, mille valmistamisel ei ole kasutatud liimühendusi. Paberümbrised on läbipaistmatud. Ühest küljest kaitseb see fotosid valguse toime eest, teisest küljest tuleb vaatamiseks foto ümbriseist välja võtta, mis võib põhjustada mehaanilisi kahjustusi. Paberümbrised

on poorsed, kaitstes sellega fotosid niiskuse ja kahjulike gaaside kogunemise eest (Konsa 2007, lk 223).

Plastist valmistatakse samuti mitmesuguseid ümbriseid, nagu ümbrikud, taskud, L-ümbrised jne. Plastümbriste korral on kujutist võimalik vaadelda ilma fotot ümbrisest välja võtmata. Plastümbristes ei tohi hoiustada: 1) kahjustatud emulsioonikihiga fotosid, 2) retušeeritud fotosid, 3) klaaspõhimikul fotomaterjale, 4) ferrotüüpe, 5) dagerrotüüpe, 6) nitrotselluloosfilme, 7) atsetaatselluloosfilme.

Plastümbrised on sobivamad sageli kasutatavate fotode korral.

Ümbristes fotosid hoitakse horisontaalselt vastavate suurustega mappides, karpides või kappides. Soovitav on jälgida, et ühes mapis või karbis oleksid ühesuguste mõõtmetega fotod. Olenemata fotode suurusest, peavad kõik ümbrised karbis olema ühesuurused. Kui fotod asetatakse karpi ilma individuaalsete ümbristeta, tuleb nad üksteisest eraldada paberist vahelehtede abil. Vahelehed peaksid olema natuke väiksemad fotost, nii et nad katavad täielikult kujutise, kuid ei ulatu fotode vahelt välja (Konsa 2007, lk 223).

Kui fotosid ei ole võimalik albumist eemaldada, tuleks nad eraldada vahelehtede abil. Seda saab teha ainult siis, kui lisalehed ei lõhu köidet (täiendavate lehtede lisamine muudab sisuploki paksemaks). Fotoalumeid hoiustatakse horisontaalselt karpides. Fotode säilitamiseks võib kasutada fotokvaliteediga materjalidest albumeid. Laiatarbekaubana turustatavad fotoalbumid on säilitamiseks täiesti sobimatud (Konsa 2008, lk 194).

Fotomaterjale tuleb käsitseda äärmiselt hoolikalt. On vaja kanda puuvillaseid kindaid, sest sõrmejäljed kahjustavad emulsioonikihti. Fotosid ja negatiive ei tohi kunagi puudutada paljaste kätega, sest kätelt fotodele sattunud tolm, saasteained ja rasvad kahjustavad neid pöördumatult. Fotomaterjalide käsitlemisel tuleb alati kanda valgeid puuvillaseid kindaid. Fotosid ei tohi painutada ega murda, kuna see võib põhjustada fotomaterjalide kihtide irdumise. Tugevasti kahjustatud fotod tuleb panna eraldi ümbristesse, tähistada ja saata konservaatorile hindamiseks. Mitte mingil juhul ei tohi ise proovida osutada esmaabi kleeplindi või liimiga. Parandamise asemel on õigem teha

koopia ja säilitada kahjustatud originaal. Kui on vähegi võimalik, tuleb püüda kanda igasugune vajalik info ümbristele, mitte fotodele (Konsa 2007, lk 226).

3.2. Fotokogude seisundi uuringud

Kogude säilitamise organiseerimisel on üheks peamiseks etapiks säilikute seisundi kindlaksmääramine, mille all mõistetakse igas säilitusüksuses toimunud ja toimuvate kahjustusprotsesside iseloomu ja ulatuse kindlakstegemist.

Milleks on kogusid üldse vaja uurida?

Eiluned Rees ja Julian Thomas kirjutavad oma artiklis kogude seisundi uurimise kohta, et: „Majanduslikult headel aegadel võetakse kogude uuringud ette lihtsalt vaba aja täiteks. Rasketel aegadel on kogude uuringud aga hädavajalikud tagamaks kõige väärtuslikumate kogude säilitamine.“ (Rees, Thomas 1991, lk 23)

Säilitamise kavandamine tugineb kogude kohta leiduvale informatsioonile, millest ühe olulisema osa moodustab teave kogude seisundist. Kogude seisundi analüüsi tulemuseks on teave põhiliste kahjustusliikide ja kahjustatud objektide hulga kohta. Saadud andmeid on võimalik kasutada säilitusettevõtmete planeerimisel nii lühemas, kui ka pikemas perspektiivis (Konsa 2003, lk 31).

Tänapäevaste suurte kogude puhul on otstarbekas koostada eeskirjad, mille alusel toimub konserveerimist vajavate objektide selekteerimine kogudest. Valiku-eeskirjade tegemisel võetakse arvesse: 1) objektide seisund, 2) kogude moodustamise üldine poliitika, 3) säilikute ainulaadsus, 4) olulisus, 5) intellektuaalne sisu, 6) kasutamisintensiivsus (Konsa 2003, lk 31).

Lihtsate valiku-eeskirjade sätestamine on eriti oluline massilise töötlemise meetodite (neutraliseerimine, stabiliseerimine, mikrofilmimine, digitaliseerimine) kasutamise korral. Kultuuripärandi säilitamine eeldab nii vastavate asutuste töötajate, sealhulgas ka juhtkonna, kui ka laiemal avalikkusel teadlikkust probleemi olulisusest ja ulatusest. Kogude seisundi uurimisel kogutud andmeid saab väga hästi kasutada ja ka on edukalt kasutatud säilitusprobleemide teadvustamisel väga

erinevatel tasanditel. Lisaks leiavad kogude seisundi uurimisel saadud andmed rakendust objektide vananemise üldiste probleemide uurimisel (Konsa 2003, lk 31).

Kogude uuring jaguneb järgmisteks põhietappideks: 1) ülesande püstitus, 2) kogude inventuur, 3) uuritavate gruppide valik, 4) meetodika väljatöötamine või kohaldamine, 5) uuringute tegemine, 6) andmete analüüs, 7) uuringu alusel tehtavad soovitused.

Ülesande püstitus – määratakse uuringu eesmärk. See, millisel eesmärgil uuring läbi viiakse, mõjutab suuresti kasutatavaid meetodeid.

Kogude inventuur – Esialgse inventuuri käigus määratakse kindlaks uuritavad kogud või objektigrupid ning antakse lühike ülevaade erinevatest materjalitüüpidest. Objektid grupeeritakse ning määratakse kindlaks nende hulk igas grupis, vanus, kasutatavus jne.

Uuritavate gruppide valik – Tavaliselt ei ole võimalik ega ka otstarbekas uurida kõiki kogusid, mis asutuses leiduvad. Millistele gruppidele aga tuleks siis keskenduda? Uuringualuste gruppide valikul võiks lähtuda järgmistest eeldustest.

Uuritavate kogude grupp peab:

- 1) andma ülevaate kõikidest säilitusprobleemidest asutuses;
- 2) sisaldama erineva väärtusega kogusid;
- 3) sisaldama erineva vanusega säilikuid;
- 4) haarama kõiki erinevat tüüpi materjale;
- 5) kajastama erineva kasutusega materjale.

Uuritavate kogude arv ja suurus sõltub objektide varieeruvusest asutuses (kui tahetakse saada ülevaadet kõikidest asutuse kogudest, tuleb uurida erinevaid gruppe), ajapiirangutest, kasutada

olevast personalist ja muudest ressursidest. Uuritavate gruppide valik on küllaltki tähtis etapp kogude uuringus, sest enamikul juhtudel on võimatu uurida põhjalikult läbi kõik asutuse kogud. Kõige olulisemad, probleemsemad kogud tuleks läbi uurida põhjalikult ning ülejäänud lihtsama meetodikaga ja ülevaatlikumalt. Selline kogude uuring peaks toimuma enam vähem pidevalt ja kuuluma teabeasutuse igapäevaste tegevuste hulka.

Uuringu tegemine – Uuringu tegemiseks on erinevaid meetodikaid, mille valik sõltub suuresti sellest, millist laadi informatsiooni soovitakse saada. Enne uuringut tuleks kindlasti tutvuda teiste analoogiliste uuringutega ja seejärel kas valida ning kohandada mõni olemasolevatest meetodikatest või välja töötada uus. Täpselt fikseeritud hindamiskriteeriumid võimaldavad saada võrreldava pildi objektide seisundist, sõltumata nende asukohast, hindajast ja hindamise ajast. Väljatöötatud või kohandatud meetodikat tuleb enne põhiuuringu läbiviimist korralikult testida.

Andmete analüüs – Andmete analüüsi etapp on äärmiselt oluline kogu uuringu edukaks läbiviimiseks. Selle käigus töödeldakse kogutud andmed ja esitatakse need järelduste tegemiseks. Ei ole sugugi harvad juhtumid, mil uuring viiakse küll läbi ja kogutakse suur hulk materjali, kuid see jääb hilisema puuduliku töötlemise tõttu kasutult seisma. Ei tohiks unustada – töötlemata ja esitamiseks ettevalmistamata andmete väärtus on praktiliselt olematu.

Kogude uurimisel saadakse infot järgmiste asjaolude kohta:

- 1) milliseid objekte uuriti;
- 2) milliseid objekte leidub kogudes;
- 3) kui palju on erinevaid objekte,
- 4) erinevas seisundis objektide hulk;
- 5) erinevalt kahjustatud objektide hulk;

6) erinevaid töötusi vajavate objektide hulk;

7) eelnevalt töödeldud objektide hulk.

Põhiküsimused, millele andmete töötlemisel tuleks keskenduda, on järgmised:

1) milline on andmete üldpilt, kas on suuri ootamatusi, kuidas näevad andmed välja, võrreldes teiste analoogiliste uuringute tulemustega;

2) millise objektigrupiga on kõige suuremad probleemid ja kui tõsised need on;

3) milline objektigrupp on kõige paremas seisukorras, mis võiks olla selle põhjuseks? Järsku saab siit mingi idee halvas seisukorras kogude seisundi parandamiseks;

4) kas läbiviidud uuring on andnud representatiivsed tulemused antud asutuse ja ka teiste asutuste kogude kohta;

5) kas kasutatud uurimismeetodid õigustasid end, kas seda metoodikat saab kasutada ka edaspidi;

6) millised võiksid olla kohesed ettevõtmised, mis aitaksid lahendada või leevendada esilekerkinud probleeme (muutused hoiustamises, mõningate materjaligruppide kasutuskorra muutmine jms)?

Andmete analüüsi tulemusena peab olema võimalik leida:

1) peamiste kogude üldine seisund;

2) iga materjaligrupi peamised probleemid;

3) tuvastatud probleemide prioriteetsuse järjekord.

3.3. Fotokogude seisundi uuringute metoodikad

Kogude seisundi uuringuteks kasutatavad meetodid sõltuvad:

- 1) kogude suurusest;
- 2) säilitatavatest objektidest;
- 3) uuringu läbiviimiseks kasutada olevatest ressurssidest.

Kogude uuringud võib jagada järgmiselt:

- 1) tervet kogu haaravad uuringud (kõiksed uuringud), millede korral vaadatakse läbi ning hinnatakse eraldi iga objekt. Suurte kogude korral on see väga problemaatiline, sest see on töö- ja ajamahukas. Seda meetodit kasutatakse väikeste ning väärtuslike kogude või suuremate kogude mõnede osade uuringutel. Sellisel juhul langeb valim kokku üldkogumiga ning puudub vajadus statistiliste meetodite kasutamise järele otsustuste tegemisel;
- 2) eksperthinnangutel põhinevad uuringud. Uuritavaid kogusid hästi tundvad spetsialistid hindavad kogu seisundit. Taoliselt saadud hinnangud võivad olla subjektiivsemad, kui teistel meetoditel hangitud andmed;
- 3) statistilised uuringumeetodid. Tavalises, keskmise suurusega raamatukogus, muuseumis ja arhiivis võib säilitatavate teavikute arv ulatuda sadadesse tuhandetesse, sel juhul on täiesti mõeldamatu nende kõikide läbivaatamine, mistõttu enamikul juhtudest rakendatakse statistilisi hindamismeetodeid;

Statistiliste uurimismeetodite rakendamise korral on kõige keerulisemaks protseduuriks valimi moodustamine. Valimi moodustamise põhimõtte määrab teatava määrani ka käsitletavate tunnuste tõenäosusliku iseloomu ja samuti andmeanalüüsi ülesande lahendamistee (Konsa 2008, lk 256).

Kõige enam kasutatakse kogude uurimisel lihtsat juhuvalikut ja süstemaatilist valikut.

Lihtsa juhuvaliku korral valitakse üldkogumisse kuuluvaid objekte valimisse mingi juhusliku mehhanismi alusel ning valimisse sattumise tõenäosus on kõigi objektide jaoks üks ja sama. Laialdaselt kasutatakse valimi moodustamist juhuslike arvude tabeli või generaatori abil, kusjuures juhusliku valiku aluseks on kas objekti asukoht hoidla riulil, kapis või mingis nimekirjas. Iga juhuslik arv määrab järjekordse valimisse sattuva objekti järjekorranumbri, kusjuures valimi esindatavus on tagatud juhuslike arvude jada põhiomadustega. Leitakse juhuslik arv ja sellele vastav objekt võetakse üldkogumist välja (Konsa 2008, lk 256).

Süsteematilise valiku korral toimub fikseeritud sammu tagant loendist, riulilt, kapist jne (näiteks iga viienda, iga kümnenda jne). Lugemist alustatakse nimestiku juhuslikult valitud kohast. Objektid ei tohi olla reastatud mingite uuritavate tunnuste järgi. Oluline on see, et nimestik oleks koostatud mitte nende tunnuste alusel, mida me uurime (nt kui uurime seisundit, siis ei tohiks objektid olla reastatud seisundi järgi jne). Valikusamm sõltub valikuosast. Kui soovime saada valimit mahuga n , siis tuleb valimisse võtta iga objekt järjekorranubriga N/n . Soovides teha 6000 objekti seast 10%-list valimit ja saada 600 objekti, valitakse iga kümnes objekt (Konsa 2008, lk 257).

Mida suurem on üldkogum ja mida suurema täpsusega soovitakse järeldusi teha, seda rohkem objekte peab olema väljavõtukogumis. Kui üldkogum on küllalt suur ($>10\,000$), ei mõjuta üldkogumi suurus nimetamisväärselt väljavõtukogumi kasvamist, küll aga mõjutab seda etteantud vea määr. Etteantud veaks võetakse tavaliselt 0,05 (s.o 5%), kuid see võib soovi korral olla ka väiksem, näiteks 0,03 või 0,01 ja tõenäosuseks 95%. Kõige rohkem kasutataksegi väljavõtukogumit suurusega vahemikus 300-400 objekti. Väga väikeste kogude korral võib arvestada valimi suuruseks 25% objektide hulgast ehk iga 4. objekt (Konsa 2008, lk 258).

Antud töös kasutasin ma statistilist uuringumeetodit ning valimi moodustasin süsteematilise valiku alusel. Uuringu teostasid koostöös Valga Muuseumi peavarahoidja Ingrid Kivistiga. Valga Muuseumis on 39 267 fotosäilikut (Muuseumi kogud). Soovisin uurida 300 fotosäilikut, jagasin 39 267/300 ning sain vastuseks 130,89. Võtsin kaartkataloogist iga 130.-da kaarti välja. Kokku võtsin välja 158 kaarti. Varahoidja tõi mulle hoidlast välja 158 ümbrikut – albumit, kus kokku oli 346 fotosäilikut.

4) igapäevatööga kaasnev andmete kogumine. Andmete kogumise protsess ühitatakse igapäevaste töötegevustega. Säilikute seisund fikseeritakse nende töötlemisprotsessi käigus, näiteks nende vastuvõtmisel, kasutamisel, laenutamisel. Infot peaks koguma nii probleemsete, kui ka kõigi ülejäänud teavikute kohta. Sellisel juhul tuleb läbi viia personali koolitus, et töötajad oskaksid objektide seisundit hinnata (Konsa 2003, lk 33).

Valitud objektide kohta fikseeritakse terve rida andmeid, mis kantakse kas andmelehele või siis koheselt arvutiandmebaasi. Kasutatav andmeleht peab olema lihtne täita ka säilitusalaste teadmisteta personalil. Uuringu käigus iga teaviku kohta fikseeritavad põhiaandmed on järgmised:

- 1) üldandmed – on andmed selle kohta, millisesse kogusse teavik kuulub (kogu, kohaviidad, asukohta määravad andmed);
- 2) objekti kirjeldus - nimi, materjal, tüüp, valmistamisaeg, ilmumisandmed;
- 3) kahjustused – kahjustusi on soovitatav kirjeldada vastavalt eelnevalt kehtestatud meetodikale; Siia kuulub ka objekti seisund, mis kas tuletatakse kahjustustest või leitakse sõltumatult;
- 4) töötlemine – ettevõtmised, mis oleksid vajaliku säiliku seisundi parandamiseks (puhastamine, ümbristamine, monteerimine, konserveerimine, informatsiooni uuendamine jne).

Objektide kirjeldused on erinevates uuringutes antud vägagi erineva detailsusega.

Säilikute seisundi hindamiseks kasutatakse eksperthinnangute meetodit, mille puhul uuringu läbiviija hindab teatud eeskirju järgides objekti kuuluvust vastavasse rühma. Kui objekt koosneb tüüpiliselt erinevatest osadest, mis on väga erinevate omadustega, näiteks erinevad materjalid, siis võib olla otstarbekas neid jaotada osadeks. Fotode korral eristatakse näiteks, mustvalged ja värvilised fotod.

Säilikute kahjustuste kirjeldamisel on kasutusel väga erinevad protokolle ja meetodikaid. Seega, sõltub kahjustuste liikide ja ulatuse määramine otseselt uuringu eesmärgist ja uuritavate kogude iseloomust. Sageli raskendavad erinevad eeskirjad oluliselt või muudavad erinevate uuringute tulemuste võrdlemise

täiesti võimatuks.

Valga Muuseumi fotokogu, seisundi uuringu, viisin ma läbi Eesti Rahva Muuseumi fotokonservaator Jüri Karmi poolt välja töötatud metoodika abil ([Lisa 3](#)).

4. VALGA MUUSEUMI FOTOKOGU KIRJELDAMINE JA UURING

4.1. Valga Muuseumi ajalugu

Valga koduloomuuseum, avati 1. jaanuaril 1955. aastal. Moskvast saadetud kirjade alusel tegi Eesti kultuuriminister A. Ansberg 21. detsembril 1954 käskkirja nr. 456, millega käskis avada Valga rajoonidevahelise koduloomuuseumi. Valga rajooni kultuuriosakonna juhataja L. Väljataga luges muuseumi avatuks 1. jaanuarist 1955 (Keskpalu 2000/01/29).

Muuseum asub Valga kesklinnas, aastail 1911-1913 valminud hilisjuugendliku "Säde" seltsimaja vasakpoolses tiivas. (Valga linna ajaloo 2001, lk 3). "Säde" seltsi maja projekteeris esimene eesti kutseline arhitekt Georg Hellat (1870-1943). "Säde" seltsi maja on suurim väikelinna eesti seltsimaja sajandi algusest ("Säde" selts ja teater 2002, lk 10).

"Säde" seltsi maja põles korduvalt. Esimest korda ööl vastu 26. detsembrit 1910, mil maja oli veel ehitamisjärgus. Kahju ulatus üle 5000 rubla ("Säde" selts ja teater 2002, lk 96).

Teist korda saksa okupatsiooni ajal 1918. aastal, kuid siis saadi õigel ajal kustutada ja suurem õnnetus jäi ära ("Säde" selts ja teater 2002, lk 96).

Kolmas kord põles maja ööl vastu 13. maid 1920. Sel ajal asus "Säde" majas soomusrongide diviisi staap, mille tunnimees öösel tuld märkaski. "Säde" hoone taastati ("Säde" selts ja teater 2002, lk 96).

Neljandat korda põles teatrisaal 28. septembril 1948. Sel korral jäi saal taastamata ("Säde" selts ja teater 2002, lk 96). Siis oli tegu süütamisega. Hans Salm teab rääkida, et teatrisaali katuse all olnud haridus- ja kultuuritöötajate ametiühingu kantselei. Kassapidaja oli tekitanud 30 000 rubla

suuruse puudujäägi. Tema mees oli näitleja. Päeval, mil teater sõitis Antslasse, varastas ametiühingu kassapidaja teatri võtmed. Pärast süütamist levis tuli kiiresti, kahju sai miilitsaosakond (kurikaeltel oli õnne, et materjalid põlesid), kauplustest veeti koormate viisi kaupa minema (Käos 1998/04/16).

Saatuse paradoks oli aga selline, et päästmise hoos tassiti põlevast hoonest välja ja viidi sööklaruumi ametiühingu kassapidaja kirjutuslaud. Sealt leitud tõendite alusel mõistis kohus süütaja 20 aastaks vangi (Käos 1998/04/16).

Viiendat korda põles maja ööl vastu 30. märtsi 1988. Peale selle jäi hoone 10. aastaks varemetesse. ("Säde" selts ja teater 2002, lk 96). On kindlaks tehtud, et sel korral läks süütaja teatrisaali varemete kinnimüüritud aknast tollase gaasikontori õppeklassi. Tänapäevani pole süütajat kindlaks teha suudetud (Käos 1998/04/16). Selles tulekahjus hävis osalt muuseumi püsiekspositsioon, kogud seevastu säilisid (Ajalooline Valga 1999, lk 38).

Koduloomuuseumi kui teadusliku uurimise ja kultuurharidusliku asutuse eesmärgiks on maksimaalselt kaasa aidata töötajate kultuuritaseme tõusule, juurutada massides marksistlik-leninliku õpetuse põhiprintsiipe ning kasvatada inimestes armastust Nõukogude kodumaa ja oma kodukoha vastu. Need põhiülesanded seisavad ka äsjaloodud Valga Rajoonidevahelise Koduloomuuseumi ees, mille piirkonda kuuluvad Valga, Võru, Antsla ja Vastseliina rajoon (Uibu 1955/04/28).

Valga Koduloomuuseum on astunud oma kaheksandasse tegevusaastasse. Selle aja jooksul on kogutud üle 18 000 mitmesuguse materjali (Uibu 1963/03/26).

1978. aasta lõpul Valga koduloomuuseumis arvele võetud materjalid tähistasid omamoodi juubelit muuseumi töös – kogutud esemete arv jõudis 50 000-ni. Valga muuseum on Eestis suhteliselt noor. Kogumine on siin sedavõrd jõudsalt edenenu, et oleme kohamuuseumidest fondide arvu poolest jõudnud teisele kohale (Leht 1979/03/20).

1960. aastad tõid fondidesse rikkalikku täiendust nii etnograafilise, ajaloolise kui ka arheoloogilise materjali näol. Kuid kogumise teemad olid nüüd juba hoopis spetsialiseeritumad, kitsapiirilised.

Neil aastail koguti näiteks kohapealt ja arhiividest rikkalik materjal Suure Oktoobri sündmuste ja Suure Isamaasõja kohta (Leht 1979/03/20).

1970. aastad on olnud lünkade täitmise aastad, kusjuures pearõhk on asetatud kaasajale. Tuleb osata näha ja võtta fondi kõige tähtsamat, iseloomulikumat. Kas me oleme osanud teha õige valiku, seda näitab aeg. Kuid lüngad 50. aastate kogumistöös annavad end praegu tunda. Nii on kogutud vähe tööstushoonete näidiseid, mis võinuksid muuta kogumistöö elevamaks ja kujukamaks (Leht 1979/03/20).

Meie fondikogudega on töötanud tuntud ajaloolased Juhan Maiste ja Mart Laar. Rajooni kodu-uurijaist on muuseumi sagedamini külastanud Valga 1. keskkooli õpilane Marko Mihkelson, kellel on valmis töö Oktoobrirevolutsiooni sündmusist Valgas. Praegu uurib ta 1920. aastate Eesti – Läti piiriküsimusi (Salm 1987/07/28, lk 3).

Et oleks mida uurida, peab kogusid pidevalt täiendama. Sel aastal oleme juurde saanud 570 ühikut. Aastas külastab Valga Koduloomuuseumi keskmiselt 15 000 külastajat (Salm 1987/07/28, lk 3).

Valga koduloomuuseum sai jaanuaris 33-aastaseks. Selle aja jooksul on muuseumitöötajad ja vabatahtlikud ajaloo huvilised usinate töomesilastena kokku kandnud 59 000 eksponaati, (sealhulgas ka fotod dokumendid, mälestused). 1988. aasta tulekahjus hävis umbes 3000 arvel olnud ühikut fondimaterjale (Salm 1988/05/17).

1988. – põlengu aasta oli muuseumi jaoks must aeg. Siis tuli fondi juurde ainult 563 ühikut, 1989. aastal aga juba 1488, 1990. aastal 1000 ühikut. Käesoleval aastal on muuseumi toodud juba üle 300 ühiku materjale. Muuseumi kontor asub Pärna puiesteel ühe suure elumaja alumisel korrusel kolmetoalises korteris (Keskpalu 1991/03/19).

Valga muuseum taotleb raha majaremondiks. Päästetud fondid on ühes väga halbade tingimustega hoidlas” (Sihvart 1995/08/08). Osa varandust oli ”Säde” õue peal valge majakese keldris endises pesuköögis. Tolle pärast oldi kogu aeg mures, sest ukсед ei pidanud ei tuult ega vargaid. Suuremad esemed olid varjul Laanemetsa õigeusu kirikus. Sealt varastati ära Karula mõisa antiiksed toolid ja muud mööblit, mida enam kätte ei saadudki. Näituseruumideks eraldas linnavalitsus muuseumile

raekoja teise korruse. Üks ruum sai seal ka teadurile sisustatud. Oma materjale andsid kultuurimaja ja gümnaasium (Sinisalu 2004/09/21).

1995 aastal lubati Valga Linnavalikogu ja Linnavalitsuse otsusega Valga Muuseumile Maleva tänava maja. Tagantjärele oli see otsus ennatlik ning tegudeni ei jõutudki.

1997. aastal tekkis linnavalitsusel plaan Valga Muuseumi jaoks "Säde" seltsi hoone ennistada. Renoveerimist alustati 1998. aasta detsembris ning hoone anti Valga Muuseumile üle 28. mail 1999. Püsiekspositsioon avati 6. oktoobril 1999. ("Säde" selts ja teater 2002, lk 97).

Ekspositsiooni on teemade kaupa täiendatud, see on Eesti muuseumide seas üks atraktiivsemaid (Laugen 2004/10/12). Muuseumi vara on 66 000 museaali, sellest on praegu püsiekspositsioonis ligikaudu üks protsent (Keskpalu 2000/01/29).

Muuseumi uudset ekspositsiooni on saatnud pidev publikuhvi ja tunnustus. Tehtu eest pälvis Valga muuseumi kollektiiv sihtasutuse Valgamaa Fond kultuuritöö preemia. Aastal 2000 tutvus muuseumis väljapanduga 10 053 külastajat (Valga linna ajaloost 2001, lk 3).

Suuri esemeid, nagu sõidusaanid ja vankrid, hoiame Sangastes. Küll oleks aga tore, kui kunagi saaks ehitada muuseumi õuele nende hoidla. Suvel oleksid ukсед lahti ka selle vara eksponeerimiseks. Oma hoovil saaks ka väliüritusi korraldada." (Keskpalu 2005/11/10)

Valga Muuseum läks Valga Maavalitsuse valitsemisalast Kultuuriministeeriumi haldusesse. 3. märtsil 2008. allkirjastasid Valga maavanema ülesandeid täitev Kalev Härk ja kultuuriministeeriumi pearaamatupidaja Ülle Aron Valga muuseumi üleandmis-vastuvõtmisakti (Käos 2008/03/04).

Novembris 2008 kinnitas kultuuriminister Laine Jänes kolmeks aastaks Valga muuseumi direktoriks Pille Tomsoni.

Valga Muuseumi direktorid läbi aegade: Gustav Tsirp jaanuar 1955 – aprill 1960, Arseni Kallaste 20. 04. 1960 – 10. 04. 1961, Gustav Tsirp 10. 04. 1961 – jaanuar 1963, Kärt Uibu (Leht) veebruar

1963 – aprill 1985, Hans Salm 15. 07. 1985 – 30. 11. 1994, Esta Mets 1. 12. 1994 – 31. 12. 2008, Pille Tomson 1. 01. 2009 – (Juzar 2009).

7. jaanuari seisuga 1956 oli muuseumi aadress Võidu 6, üldine pindala 198,2 m², ekspositsiooni all 163,2 m². Fondi oli aastaga tulnud 980 museaali. Vahendid riigieelarvest, mis antud muuseumile 76 877 rubla, kulutatud 76 760 rubla (Juzar 2009).

Järgmised andmed on 1957. aastast. Museaale oli 1. jaanuari seisuga 1436, aasta jooksul kogunenud 544, külastuspäevi oli 250, külastajate arv 6252, ekskursioonide arv 53, vahendeid riigieelarvest 76 500, kulutatud 75 406 (Juzar 2009).

Aastatel 1955 – 1988 oli muuseumi kasutuses ainult maja teine korrus, sissepääs oli maja vasakpoolsest, endise panga uksest. Tänapäeval on muuseumi kasutuses maja kolm korrust (Juzar 2009).

Andmed aastast 2008: muuseumi aadress on Vabaduse 8, üldine pindala 1305 m², ekspositsiooni all: 249,6 m². Aastaga tuli fondi: 239 museaali. Muuseumikogu suurus seisuga 31. 12. 2008 on 69 190 museaali. Külastajate arv: 8706. Vahendid riigieelarvest: 1,8 miljonit. Tööl on kaheksa inimest, muuseumil puudub koristaja ametikoht (Juzar 2009).

Valga Muuseum on Kultuuriministeeriumi valitsemisalas tegutsev riigimuuseum ja ministeeriumi hallatav riigiasutus.

Muuseum juhindub oma tegevuses Eesti Vabariigi seadustest, Vabariigi Valitsuse määrustest ja korraldustest, kultuuriministeeriumi määrustest ja käskkirjadest, muudest õigusaktidest ning käesolevast põhimäärusest.

Muuseumi põhiülesanne on olla kohaliku identiteedi säilitaja, usaldusväärne mäluasutus ja hariv kultuuriasutus (Valga Muuseumi põhimäärus 2009).

Muuseum kogub süstemaatiliselt Valgamaa ajalooga seotud materjale:

- 1) korraldab ja säilitab kogutud museaale nende arvelevõtmise ja säilitamise korra kohaselt koos teadusliku inventeerimise ning andmebaaside koostamisega;
- 2) esitab ja vahendab kultuuripärandit avalikkusele näituste, trükiste, loengute, ajakirjanduse, televisiooni, raadio, interneti, avalike ürituste ja muuseumipedagoogika kaudu;
- 3) teenindab asutusi, organisatsioone ja üksikuuriid vastavalt kogude kasutamise korrale ja teenuste hinnakirjale;
- 4) teostab maakonnas teiste muuseumide metoodilist juhendamist ajaloolase materjali kogumise, säilitamise, teadusliku läbitöötamise ja ekspositsioonilise töö osas;
- 5) teeb uurimistööd, korraldab konverentse, koostab ja kirjastab muuseumijuhte, õppematerjale ning muid muuseumi profiilile vastavaid väljaandeid;
- 6) teeb koostööd teiste muuseumide, haridus-, mälu-, ning teadus- ja arendusasutustega ning üksikisikutega uurimistöö, museoloogia, näituste, informatsiooni ja väljaannete vahetamise, koolituse vallas nii Eestis, kui ka rahvusvaheliselt;
- 7) korraldab kultuuriüritusi oma valdkonnas ja teeb sellealast koostööd kultuuri- ja haridusasutustega ning -kollektiividega;
- 8) annab konsultatsioone muuseumi profiilile vastavate materjalide kohta;
- 9) täidab muid ülesandeid, mis on muuseumile pandud seaduse, Vabariigi Valitsuse määruse ja korraldusega või kultuuriministri määruse ja käskkirjaga (Valga Muuseumi põhimäärus 2009).

Muuseum komplekteerib oma kogud iseseisvalt. Museaalide arvelevõtmine ja säilitamine toimub kultuuriministri kehtestatud korras. Muuseumi kogud moodustavad puutumatu muuseumikogu. Museaalide väljaarvamine ja üleandmine toimub vastavalt "Muuseumiseadusele". Muuseumikogu täiendamise ja museaalide säilitamisega seotud küsimused otsustab peavarahoidja koos teadurite ja koguhoidjaga ning kinnitab direktor. Muuseumikogude täiendamine lähtub kogumispoliitikast.

Muuseumikogu täiendamine ostu teel toimub ostukomisjoni otsusega. Ostukomisjon moodustatakse direktori käskkirjaga (Valga Muuseumi põhimäärus 2009).

Muuseumikogu suurus seisuga 31.12.2008 on 69 190 museaali. Neist: fotograafia – 39 267; arhiivkogu – 17 883; ajalugu – 4670; arheoloogia – 3721; etnograafia – 1331; numismaatika – 1715; kunst – 157; zooloogia – 233; botaanika – 163 ja geoloogiakogus – 50 museaali.

Küsimuse peale, et kas muuseum ei karda sellises majas tegutseda, mis on viis korda ühe sajandi jooksul põlenud ning kas pole kummaline, et see maja on nii palju kordi põlenud? Vastas Valga Muuseumi teadur Mari Juzar mulle: „Et maja nimi on ju „säde““ (Juzar 2009).

Seda vastust kuuldes mul rohkem küsimusi polnud.

4.2. Fotokogu Valga Muuseumis

Fotosäiliku moodustamine koosneb tervest reast etappidest. Neid reguleerib Museaalide arvelevõtmise ja säilitamise kord.

Muuseumi varahoidja koostatab vastuvõtu akti; vastuvõtuaktis fikseeritakse järgmised andmed: 1) fondipäeviku ehk tulmeraamatu number, 2) kogu tähis ja number, 3) akti koostamise kuupäev.

Teise tegevusega kannab muuseumi varahoidja vastuvõtu akti vastuvõtu aktide registrisse; vastuvõtu aktide registris fikseeritakse järgmised andmed: 1) akti number, 2) akti koostamise kuupäev, 3) kellelt saadud – nimi, aadress, 4) kui on ostetud siis arv ja/või hind, 5) tasuta vastuvõtu kogus, 6) tasuta ja ostetud asjade arv kokku, 7) jaotus kogudesse arvuliselt, 8) tulmeraamatu number ehk tulmenumber.

Kolmanda tegevusena teeb varahoidja sissekande tulmeraamatusse; tulmeraamatus fikseeritakse järgmised andmed: 1) järjekorra number, 2) sissekande kuupäev, 3) kirjeldus, 4) fotograaf, 5) kopeeriija, 6) suurus – fotod/negatiivid, 7) kust ja millal saadud ja vastuvõtuakti number, 8) inventari raamatu number. Fotokogul on oma tulmeraamat ehk fotopäevik. Ülejäänud museaalid on teises

tulmeraamatus.

Neljanda tegevusena teeb varahoidja sissekande fotode inventaraamatusse; fotode inventariraamatus fikseeritakse järgmised andmed: 1) järjekorra number ning selle all jaotus – positiiv/negatiiv, 2) sissekande kuupäev, 3) sisu nimetus ja kirjeldus, 4) säilivus (mis tegelikult tähendab seisundit), 5) pildistaja, pildistamise aeg ja koht, kopeeriija, 6) suurus ning selle all jaotus positiiv/negatiiv, 7) kust kellelt ja millal saadud, vastuvõtu akti number, 8) fotode tulmeraamatu number, 9) märkused.

Viienda tegevusena täidab varahoidja kartoteegikaardi. Kataloogi kaartile märgitakse foto number tulme- ja inventariraamatust ja pärast koolonit on fotosäilikute arv. Kaartil on fotosäilikul kujutatu lühikirjeldus, dateering ja mõõdud. Fotokogul on kogutähis F (Foto), negatiivikogu kogutähis on N (Negatiiv). Kaartid on paigutatud teemade kaupa ([Lisa 5](#)) ning teemade alla paigutatakse kaartid sissetuleku järgi. Eraldi teemade all pole kaarte ega fotosäilikuid üle loetud ([Kivest 2009](#)).

Kuuenda tegevusena foto tähistatakse, foto taha lüüakse tempel ning selle peale vastavasse lahtrisse kirjutatakse hariliku pliiaatsiga fotosäiliku number. Negatiivmaterjali puhul lüüakse tempel ja kirjutatakse number pakendile.

Seitsmenda tegevusena fotosäilik pakendatakse ning paigutatakse hoidlasse.

Iga kaarti alusel on hoidlas üks või kaks ümbrikut positiiv ja/või negatiiv fotosäilikutega. Igas pakendis on üks või mitu fotot / filmikaadrit / klaasnegatiivi / tasafilmi negatiivplaati / filmirulli. Fotomaterjalid paigutatakse sissetuleku järgi sahtlitesse. Füüsiliselt hoitakse fotomaterjale ümbrikes, sahtlites, karpides ja albumites. Füüsiliselt jaotatakse fotosäilikud formaadi järgi ([Kivest 2009](#)).

Klaasnegatiivid on paigutatud kalka ümbristesse, mis omakorda on paigutatud kangast ümbristesse ning need asuvad vertikaalselt kastis. Väiksem osa klaasnegatiividest on paigutatud horisontaalselt originaalkarpidesse. Klaasnegatiive on 240 tükki.

Tasafilmid on vertikaalselt kalka ümbristes. Suur osa 35 mm negatiivfilmi on paigutatud ühe kuni kolme kaadri kaupa kalka ümbrikutesse. Rullituna papptopsides on 35 mm negatiivfilme 126-s

topsis. Lisaks on veel 22 mikrofilmi rullis, diafilmi plastikust topsis.

Fotod on ümbrikutes vastavalt formaadile ning asetsevad sahtlites vertikaalselt. Suureformaadilised fotod on samuti eraldi ümbrikes ning need on paigutatud osaliselt vertikaalselt, osaliselt horisontaalselt karpidesse ning kõige suuremad on horisontaalselt sahtlites. Fotoalbumid on vahelehtedeta ning fotod on neisse (juba enne muuseumisse laekumist) liimitud.

Töö autor tegi vestluse käigus peavarahoidjaga fotohoidlast ülesvõtteid. Pildistasin fotomaterjalide ümbriseid, sahtleid, kappe, albumeid, mööblit. Pildistamise üheks eesmärgiks oli illustreerida käesolevat tööd. Teiseks eesmärgiks oli kasutada neid fotosid fotokogu seisundi uuringus, kuna ma ei tööta Valga Muuseumis siis on mul nüüd alati võimalus leida visuaalse materjali abil kinnitust nähtule. Fotod asuvad lisades 6 – 15.

Valga Muuseumi kasutab kirjeldamisel kolmest kirjeldamise tasandist kõikide fotosäilikute puhul alati kahte esimest. Kolmandat kirjeldustasandit kasutab Valga Muuseum nende fotomaterjalide puhul mida on kasutatakse muuseumi teadusväljaannetes.

Museaalide arvelevõtmise ja säilitamise kord ei sobi enam digaalteavikute kirjeldamiseks. Valga Muuseum võiks uurida või teha ettepaneku lasta korralikult tõlkida SEPIA mudeli ([Lisa 2](#)). See peaks hõlbustama uute digitaalsete teavikute kirjeldamist. Kuigi, Valga Muuseumis ei olnud kaartkataloogi kaartide järgi fotosäilikute leidmisega suuremaid probleeme.

Valga Muuseumisse saabunud fotod on täielikult arvel. Muuseumis on olemas "Fonditöö juhend" ning „Valga Muuseumi fondi kasutamise eeskiri“.

Fotohoidla seinal on HOBO luger, mis toimetab seiret ning registreerib andmed iga nelja tunni tagant. Need andmed laetakse lugerist üks kord kuus arvutisse. HOBO lugereid hooldab firma Perel Eesti AS – Toomas Mürk ([Kivest 2009](#)).

Valga Muuseumil ei ole kirjalikku säilituspoliitikat. Fotomaterjalide säilitamise põhiprobleemiks on fotosäilikute ümberpakendamise vajadus. Kuna enamus fotosäilikuid on pakendites mille hinne viie

palli süsteemis on "2" ja "3" (vt. Karmi metoodika [Lisa 3](#)), siis on überpakendamine väga vajalik, aga selleks napid tööjõudu. Vajadus on ka kirjeldamisspetsialisti järele ([Kivest 2009](#)).

Fotohoidla talvine keskmine temperatuur on 16-17 °C ning õhuniiskus on 30%. Suvine keskmine temperatuur on üle 20°C ning õhuniiskus kuni 60%, hoidlates on ka ventilatsioon. Suvekuumadega jääb olemasoleva ventilatsiooni süsteemi ventileerimisjõudlus millegipärast nõrgaks ning õhk hoidlates peaaegu seisab ([Kivest 2009](#)).

Need tingimused sobivad ligilähedaselt mustvalgete fotomaterjalide säilitamiseks.

Valga Muuseumis kasutatakse Muuseumide infosüsteemi (MUIS), kuhu fotokogu ja teiste museaalide sissekandmist alustati 2009. aasta alguses. Aastatel 2003/2004 kanti 1000 fotosäilikut KVIS-i. Hiljem neid MUIS-i ümber ei saanud konverteerida. Kuna eelmine töötaja kes seda tegi, otsiti ülesse, aga temal olid infosüsteemi sisselogimise paroolid ununenud. Seetõttu osutus selle kunagise töö väärtus nulliks ([Kivest 2009](#)).

Fotosäilikute laekumine muuseumisse – Nõukogude perioodil, siis käis kohaliku rajooni-/maakonnalehe fotograaf Heino Käos sageli ning tõi fotosid üritustelt. Digitaalajastu tulekuga sellised regulaarsed annetused ajalehefotograafi poolt lõppesid. Kohalik fotograaf ja ateljee omanik Jüri Toome on samuti varasematel aegadel annetanud muuseumile ürituste fotosid. Praegusel ajal on fotode laekumine juhuslik ([Kivest 2009](#)).

Muuseumikogu suurus seisuga 31.12.2008 on 69 190 museaali. Sealhulgas fotosäilikuid on 39 267 tükki. 2008. aastal laekus muuseumikogudesse 239 museaali. Fotosäilikuid laekus 2008 aasta jooksul 32 tükki (Muuseumi kogud).

Inventuur peaks läbi viidama, iga viie aasta tagant. Valga Muuseumi peavarahoidja soov oleks, et inventuuri jõuaks läbi viia vähemalt korra kümne aasta tagant. Inventuuri läbiviimise tulemusel saaks täpsustatud arvu säilikutest. Seni liidetakse vanale arvule aasta jooksul sissetulnud museaalide kogus, samuti saadakse ka fotokogu säilikute lõplik arv ([Kivest 2009](#)).

4.3. Valga Muuseumi fotokogu seisundi uuring

Valga Muuseumi fotokogus on 39 267 fotosäilikut (Muuseumi kogud), mina uurisin neist 346-t säilikut, digitaalsed koopiad puuduvad.

Jüri Karmi meetodika käsitleb lisaks säilikute seisundi hindamisele ja säilikute säilivuse hindamist. Objektide säilivust mina oma fotokogu seisundi uuringus ei hõlmanud, kuna säilivuse hinnang eeldab erialaspetsialisti oskusi, aga minu töö käsitleb muuseumi tavakoguhoidja tasandit ([Lisa 3](#)).

Uuringu teostasın statistilisel meetodil. Tegin kaartkataloogist statistilise väljavõtte. Soovisin uurida ca. 300-t fotosäilikut, 39 267 jagatud 300 sain vastuseks 130,89. Võtsin kaartkataloogist iga 130.-da kaarti välja, ületades teemavaldkondade algusi ja lõppe ([Lisa 5](#)). Esimese sajakolmekümnenda lugesin käsitsi-ühekaupa välja ning järgmised kaardid sain joonlauga mõõtes. 130-ne kaarkataloogi kaardipaki paksus oli 4 sentimeetrit. Kokku võtsin välja 158 kaarti. Varahoidja tõi mulle 158 ümbrikut / albumit, kus kokku oli 346 fotosäilikut. Kui kataloogi kaartil oli märgitud, et selle alusel on hoidlas positiiv ja negatiiv, siis ma valisin positiivi. Kui kaarti alusel oli hoidlas ainult negatiiv, siis lasin hoidlast välja tuua negatiivi.

Valimi uurimise tulemusena üldistasin leitud arvandmed kogu fotokogule tõenäosusega 0,95. Valimi protsentide standardvea leidmiseks kasutasin järgmist valemit:

$$\sigma\% = \sqrt{\frac{PQ}{N}}$$

kus $\sigma\%$ on valimi protsendi standardviga,

P on uuritava nähtuse protsentväärtus valimis,

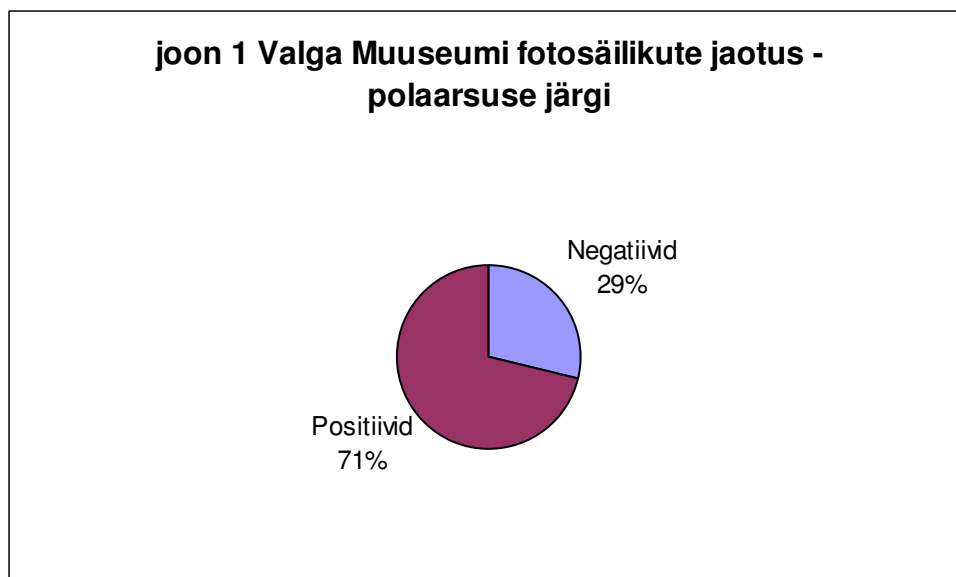
Q on 100 – P,

N on valimi suurus.

Selle valemi abil arvutan iga protsendi korral välja standardvea mis on samuti protsentides ja siis leian protsendi väärtusvahemiku tõenäosusega 0,95. Selleks korrutan valemist leitud standardvea 1,96 ga. Siis esitan iga protsendi nii – $A\% \pm \text{standardviga } \sigma\%$. See tähendab seda et üldkogumis jääb leitud suurus (näit nii palju negatiive) 95% tõenäosusega sellesse vahemikku (Kees 1984, lk 66 - 67).

Polaarsuse järgi jaotusid Valga Muuseumi fotokogu fotod ja negatiivid järgmiselt. Uuritud valimis oli negatiive oli 99 tükki ning positiive 247 tükki.

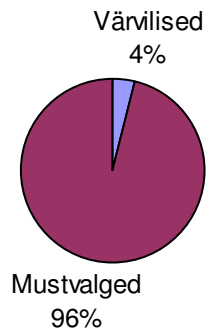
Fotokogu üldkogumis jääb negatiivide hulk protsentuaalselt 95% tõenäosusega vahemikku $29 \pm 4,7\%$ ning positiivide hulk vahemikku $71 \pm 4,7\%$. joon 1

Värvi järgi jaotusid Valga Muuseumi fotokogu fotomaterjalid järgmiselt. Uuritud valimis oli värvilisi oli 15 tükki ning mustvalgeid 331 tükki.

Fotokogu üldkogumis jääb värviliste fotomaterjalide hulk protsentuaalselt 95% tõenäosusega vahemikku $4 \pm 2\%$ ning mustvalgete hulk vahemikku $96 \pm 2\%$. joon 2

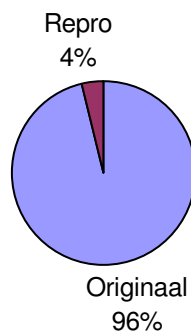
joon 2 Valga Muuseumi fotosäilike jaotus - värvi järgi

Originaalsuse järgi jaotusid Valga Muuseumi fotokogu fotomaterjalid järgmiselt. Uuritud valimis oli originaale oli 333 tükki ning reprodid 13 tükki.

Fotokogu üldkogumis jääb originaalsete fotomaterjalide hulk protsentuaalselt 95% tõenäosusega vahemikku $96 \pm 2\%$ ning reprobe hulk vahemikku $4 \pm 2\%$. joon 3

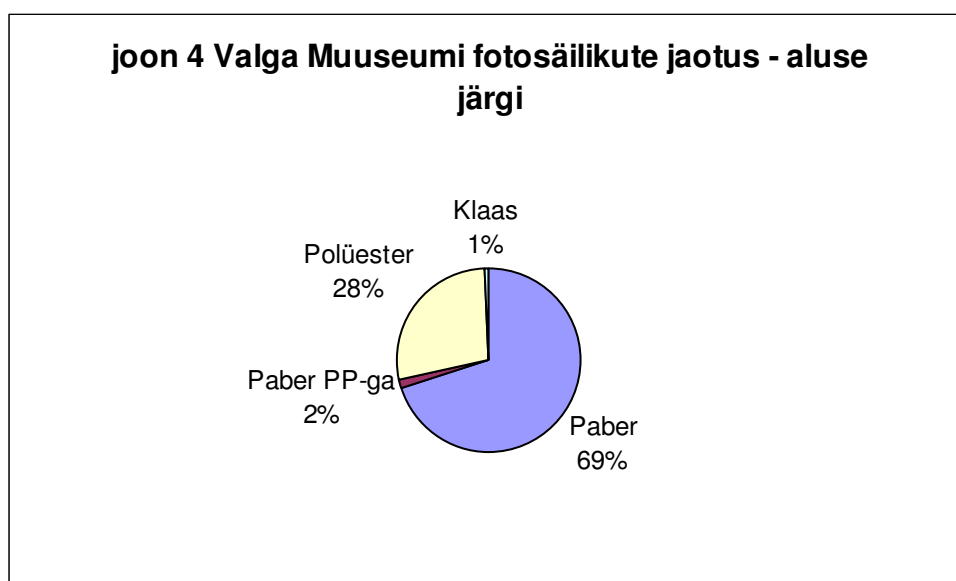
joon 3 Valga Muuseumi fotosäilike jaotus - originaalsuse järgi

Fotosäiliku alusmaterjali järgi jaotusid Valga Muuseumi fotokogu fotomaterjalid järgmiselt. Uuritud valimis oli paberist alusel säilikuid 243 tükki, paberist PP(paspartuu)ga alusel säilikuid oli 5 tükki, polüester alusel säilikuid oli 98 kaadrit negatiivi ning klaasist alusel oli 1 klaasnegatiiv.

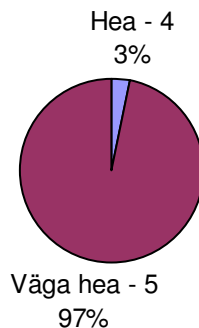
Fotokogu üldkogumis jääb alusmaterjali järgi jaotunud paberist alusel fotomaterjalide hulk protsentuaalselt 95% tõenäosusega vahemikku $69 \pm 4,9\%$, paberist PP(paspartuu)ga alusel säilikute hulk vahemikku $2 \pm 1,5\%$, polüester alusel säilikute hulk vahemikku $28 \pm 4,7\%$, ning klaasist alusel säilikute hulk jääb vahemikku $1 \pm 1\%$. joon 4

Seisundi järgi jaotusid Valga Muuseumi fotokogu fotomaterjalid järgmiselt. Uuritud valimis oli heas seisundis fotosid 10 tükki, väga heas seisus negatiive ja fotosid oli 336 tükki (vt metoodika [Lisa 3](#)).

Fotokogu üldkogumis jääb heas seisundis fotomaterjalide hulk protsentuaalselt 95% tõenäosusega vahemikku $3 \pm 1,8\%$. Fotokogu üldkogumis jääb väga heas seisundis fotomaterjalide hulk 95% tõenäosusega vahemikku $97 \pm 1,8\%$. joon 5

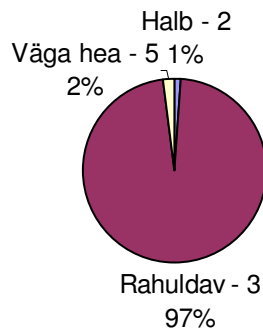
**joon 5 Valga Muuseumi fotosäilike seisund - viie
palli süsteemis**

Fotomaterjalide pakendi seisundi järgi jaotusid Valga Muuseumi fotokogu fotomaterjalid järgmiselt. Uuritud valimis olid 98 negatiivi ja 244 fotot pakendis hindega „3” ehk rahuldav. Üks klaasnegatiiv oli pakendis hindega „2“ ehk halb, kolm fotot oli pakendis hindega „5“ ehk väga hea (vt metoodika [Lisa 3](#)).

Fotokogu üldkogumis jääb rahuldavas seisundis fotomaterjalide pakendite hulk protsentuaalselt 95% tõenäosusega vahemikku $97 \pm 1,8\%$. Fotokogu üldkogumis jääb halvas seisundis fotomaterjalide pakendi hulk 95% tõenäosusega vahemikku $1 \pm 1\%$ ning väga heas seisus fotomaterjalide pakendi hulk 95% tõenäosusega vahemikku $2 \pm 1,5\%$. joon 6

**joon 6 Valga Muuseumi fotosäilikute pakendi
seisund - viie palli süsteemis**

Formaadilt jagunevad fotomaterjalid lühema külje pikkuse järgi. Lühema külje pikkuse ümardasin (koma koha täisarvuni) väiksemaks. Uuritud valimis oli 5 sentimeetrise külje pikkusega 5 mustvalget fotot ja 1 tasafilminegatiiv. Lühema külje pikkusega 6 sentimeetrit oli neli mustvalget fotot. Lühema külje pikkusega 7 sentimeetrit oli 15 mustvalget fotot. Lühema külje pikkusega 8 sentimeetrit oli 44 mustvalget ja 2 värvilist fotot. Lühema külje pikkusega 9 sentimeetrit oli 13 mustvalget ja 2 värvilist fotot ning 1 klaasnegatiiv. Lühema külje pikkusega 10 sentimeetrit oli 14 mustvalget fotot ja 2 värvilist fotot. Lühema külje pikkusega 11 sentimeetrit oli 43 mustvalget ja 7 värvilist fotot. Lühema külje pikkusega 12 sentimeetrit oli 27 mustvalget fotot ja 2 värvilist fotot. Lühema külje pikkusega 13 sentimeetrit oli 22 mustvalget fotot ja 2 värvilist fotot. Lühema külje pikkusega 14 sentimeetrit oli 16 mustvalget fotot. Lühema külje pikkusega 15 – 28 sentimeetrit oli 31 mustvalget fotot. Lõpuks 97 tk mustvalget 35 mm laiusega negatiivfilmi kaadrit.

Fotokogu üldkogumis jääb 5 sentimeetrise lühema külje pikkusega fotomaterjalide hulk protsentuaalselt 95% tõenäosusega vahemikku $2 \pm 1,5\%$. joon 7

Fotokogu üldkogumis jääb 6 sentimeetrise lühema külje pikkusega fotomaterjalide hulk protsentuaalselt 95% tõenäosusega vahemikku $1 \pm 1\%$. joon 7

Fotokogu üldkogumis jääb 7 sentimeetrise lühema külje pikkusega fotomaterjalide hulk protsentuaalselt 95% tõenäosusega vahemikku $4 \pm 2\%$. joon 7

Fotokogu üldkogumis jääb 8 sentimeetrise lühema külje pikkusega fotomaterjalide hulk protsentuaalselt 95% tõenäosusega vahemikku $13 \pm 3,4\%$. joon 7

Fotokogu üldkogumis jääb 9 sentimeetrise lühema külje pikkusega fotomaterjalide hulk protsentuaalselt 95% tõenäosusega vahemikku $5 \pm 2,3\%$. joon 7

Fotokogu üldkogumis jääb 10 sentimeetrise lühema külje pikkusega fotomaterjalide hulk protsentuaalselt 95% tõenäosusega vahemikku $5 \pm 2,3\%$. joon 7

Fotokogu üldkogumis jääb 11 sentimeetrise lühema külje pikkusega fotomaterjalide hulk protsentuaalselt 95% tõenäosusega vahemikku $14 \pm 3,7\%$. joon 7

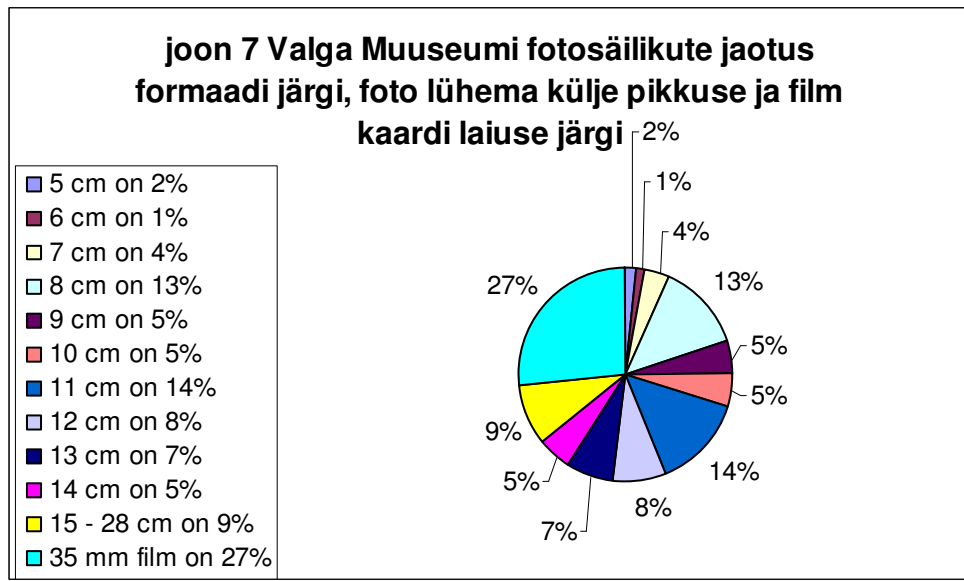
Fotokogu üldkogumis jääb 12 sentimeetrise lühema külje pikkusega fotomaterjalide hulk protsentuaalselt 95% tõenäosusega vahemikku $8 \pm 2,9\%$. joon 7

Fotokogu üldkogumis jääb 13 sentimeetrise lühema külje pikkusega fotomaterjalide hulk protsentuaalselt 95% tõenäosusega vahemikku $7 \pm 2,7\%$. joon 7

Fotokogu üldkogumis jääb 14 sentimeetrise lühema külje pikkusega fotomaterjalide hulk protsentuaalselt 95% tõenäosusega vahemikku $5 \pm 2,3\%$. joon 7

Fotokogu üldkogumis jääb 15-28 sentimeetrise lühema külje pikkusega fotomaterjalide hulk protsentuaalselt 95% tõenäosusega vahemikku $9 \pm 3\%$. joon 7

Fotokogu üldkogumis jääb 35 millimeetrise laiusega negatiivfilmi kaadrite hulk protsentuaalselt 95% tõenäosusega vahemikku $28 \pm 4,7\%$. joon 7

Uuritud valimi järgi pärinesid aastatest 1899 – 1917, 20 fotosäilikut, nende hulgas 17 mustvalget ja 3 värvilist fotot.

Fotokogu üldkogumis jäävad aastatest 1899 – 1917 pärinevad fotomaterjalid protsentuaalselt 95% tõenäosusega vahemikku $6 \pm 2,5\%$. joon 8

Praktiliselt kasutatavad värvifotod ilmusid 1930. aastatel, kui leiutati kolmekihilised värvifotomaterjalid (Konsa 2007, lk 218). Valga Muuseumi kogus leiduvad värvifotod on tehtud aastatel 1899 – 1917. Need on pildistatud mustvalgele fotomaterjalile üheagselt ja eraldi, kolme erineva – punase, roheline ja sinise – filtri abil. Aparaat millega neid pilte tehti, oli nagu kolm aparaati üksteise peal (Получение ... 2009).

Uuritud valimi järgi pärinesid aastatest 1918 – 1940, 35 fotosäilikut, nende hulgas 34 mustvalget fotot ning 1 klaasnegatiiv.

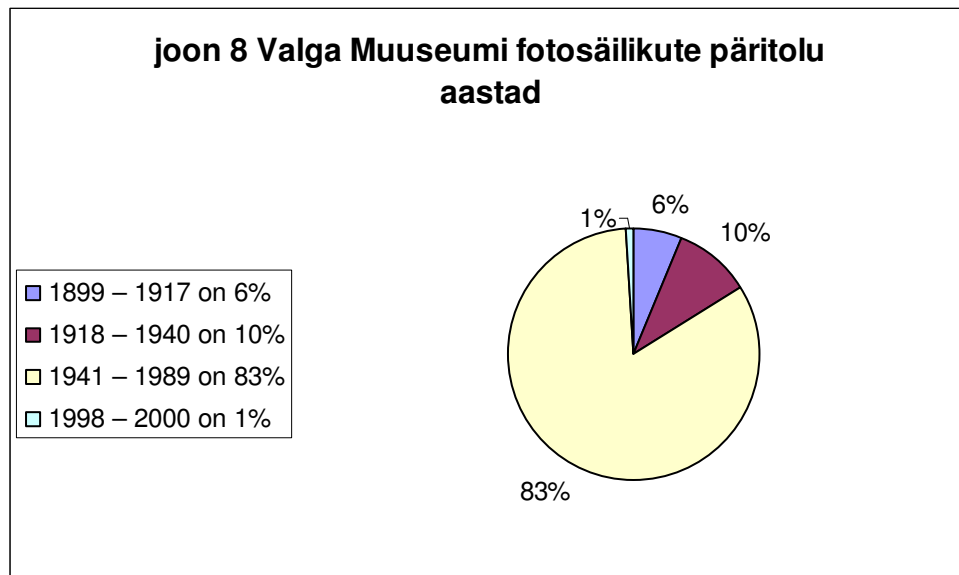
Fotokogu üldkogumis jäävad aastatest 1918 – 1940 pärinevad fotomaterjalid protsentuaalselt 95% tõenäosusega vahemikku $10 \pm 3,2\%$. joon 8

Uuritud valimi järgi pärinesid aastatest 1941 – 1989, 289 fotosäilikut, sealhulgas 98 negatiivikaadrit 35 mm filmi, 181 mustvalget fotot ning 10 värvifotot.

Fotokogu üldkogumis jäävad aastatest 1941 – 1989 pärinevad fotomaterjalid protsentuaalselt 95% tõenäosusega vahemikku $83 \pm 3,4\%$. joon 8

Uuritud valimi järgi pärinesid aastatest 1997 – 2000, 2 värvifotot.

Fotokogu üldkogumis jäävad aastatest 1997 – 2000 pärinevad fotomaterjalid protsentuaalselt 95% tõenäosusega vahemikku $1 \pm 1\%$. joon 8

Valga Muuseumi fotokogu seisundi uuringu käigus selgus, et fotosäilikute seisund on väga hea, ja hea ning pakendi seisund on rahuldav. Kõige suurem probleem ongi ümberpakendamise vajadus, selle töö ära tegemist takistab personali puudus.

Need rahuldavas seisus pakendid on valmistatud Valga Muuseumi pikaajase peavarahoidja Jüri Ojamaa poolt, kättesaadavast paberist, heas usus ja parema puudumise tõttu. Neid rahuldavaid pakendeid on kolme erinevat sorti. Esiteks pruuni värvi jõupaberist liimühendustega ümbrikud,

teiseks sinakas-rohekat värvi liimühendustega ümbrikud. Kolmandaks sordiks on liimühendusega kalka paberist ümbrik, kus hoitakse 35 mm negatiivfilmi kaadreid lahtilõigatuna.

Klaasnegatiivide pakend on halb, see pakend on kalka paberist liimühendustega ümbrik mis on omakorda paigutatud lõuendist ümbrikusse. Uurides seda kalka paberist ümbrikut, olid seal liimühenduse juures näha mingid imelikud pruunid plekid. Seega, on seis tõesti sellel pakendil halb.

Ümbriste valmistamiseks kasutatav paber peab olema neutraalse liimitusega. Fotomatrjalide ümbristamisel ei tohi kasutada: 1) värvilisi pabereid, eriti musta (spetsiaalne must on lubatud), 2) kirjaümbrikke, 3) taaskasutatud paberit, 4) pakkepaberit, 5) vanu fotopaberi ja –filmi ümbriseid, 6) pärgamentpaberit (Konsa 2008, lk 193).

Digitaliseeritud pole Valga Muuseumi fotokogus ühtegi fotosäilikut, mis oleks aga vajalik. Keegi ei tea mis klaasnegatiividega ühel heal päeval juhtuda võib. Alustama peaks digitaliseerimisega aga just klaasnegatiividest.

KOKKUVÕTE

Muuseumides säilitatavad fotokogud moodustavad olulise osa kultuuripärandist. Fotod on ka väga oluliseks ajalooallikaks. Kõikvõimalike inforessursse säilitatakse selleks, et need oleksid kasutajatele kättesaadavad. Fotokogude korral eeldab nende kasutatavuse tagamine kogude dokumenteerimist. Teiseks oluliseks probleemideringiks fotokogude säilitamisel on fotode füüsilise olemasolu tagamine. Võrreldes paljude teiste muuseumide säilitatavate objektidega on fotomaterjalid märksa kergemini kahjustuvad, neid mõjutavad erinevad keskkonnatingimused ja fotode hoiustamisel kasutatud materjalid.

Käesoleva töö üldiseks eesmärgiks oligi anda ülevaade fotokogude dokumenteerimisest ja seisundi kindlaksmääramisest. Selleks tutvuti vastavate standardite ja uurimismeetoditega ning rakendati omandatud teadmisi Valga Muuseumi fotokogu analüüsimisel. Töö üldiseks hüpoteesiks sai võetud väide, et süstemaatiliste uurimismeetodite kasutamine annab kiirema ja selgema ülevaate muuseumi fotokogust, selle dokumenteerimisest, hoiustamisest ja seisundist. Kitsamaks hüpoteesiks kogude seisundi koha pealt oli väide, et kuna fotomaterjalid on sageli kõige kergemini kahjustuvad ja kuna muuseumil puuduvad spetsiaalsed hoiuruumid, siis eeldasin, et Valga Muuseumi fotosäilike ja nende pakendite seisund pole kõige parem.

Viisin läbi Valga Muuseumi fotokogu statistilise seisundi uuringu. Uuringu tulemusel selgus, et pool hüpoteesis püstitatud väidet oli õige ning ülejaanud väite osas ma eksisin. Fotosäilike seisund oli väga hea, aga ümbrised kus need fotomaterjalid asuvad ei vasta nõuetele. Valga Muuseumi üleelatud tulekahju 1988. aastal, ega paiknemine ajutistes ruumides pole fotokogu seisundit halvendanud.

Kasutades struktureeritud intervjuu meetodit ja dokumentide analüüsi sain ülevaate fotokogu säilitustingimustest, hoiustamisest ja dokumenteerimisest. Kasutatud meetodid osutusid sobivaks

fotokogust ülevaate saamisel. Selliseid fotokogude seisundi uuringuid vajab iga muuseum.

Peamised järeldused:

Suurem osa fotosäilikuid Valga Muuseumi fotokogust pärineb aastatest 1941 – 1989.

Fotosäilikute digitaliseerimisega pole alustatud ning selleks puudub ka plaan.

Valga Muuseumi personal on huvitatud koostööst vabatahtlikega.

Valga Muuseumi direksioon on tekitanud muuseumis soodsad tingimused teadustöök.

Tänases majanduslanguse olukorras ei teki ühelegi riigimuuseumile rahalisi vahendeid juurde, veel vähem on lootust, et mõni töötaja juurde palgatakse. Muuseumil ei jää muud üle kui kasutada tasuta tööjõudu ning taodelda raha projektidest, et tegeleda intensiivselt fotokogu inventuuriga ning ümberpakendamisega. Loomulikult otsustab muuseum ise oma tegevuse prioriteetide üle.

KASUTATUD KIRJANDUS

"Säde" selts ja teater 1902-1940 / [koostas Mari Juzar] Valgas : Litero, 2002 (Võrus : Võru Täht) lk. 96; 97.

About FOTIOS <http://www.knaw.nl/ecpa/sepia/workinggroups/wp5/fotios.html> (17.04.2009)

About ISAD(G) <http://www.knaw.nl/ecpa/sepia/workinggroups/wp5/isadg.html> (17.04.2009)

About SEPIA <http://www.knaw.nl/ecpa/sepia/workinggroups/wp5/sepia51.html> (17.04.2009)

Ajalooline Valga / [koostanud Mari Juzar] Valga : Litero : Valga Muuseum, 1999 (Võru : Võru Täht)

EE : Eesti entsüklopeedia. 6., Lõuna - nõud / [peatoimetaja Ü. Kaevats] Tallinn : Valgus, 1992 (Tallinn : Tallinna Raamatutrükikoda)

Eelmärkused www.utlib.ee/fonoteek/EMKY/isbdnbnm.doc (20.04.2009)

Eesti muuseumiühing http://www.muuseum.ee/et/organisatsioonid/eesti_muuseumiyhing/ (13.05.2009)

Eesti Muuseumide temaatiline register

http://www.muuseum.ee/et/muuseumid/eesti_muuseumid/by_theme (13.05.2009)

Eesti muuseumilugu <http://www.muuseum.ee/et/ajalugu/> (13.05.2009)

Eesti muuseumisedusandlus http://www.muuseum.ee/et/poliitika/eesti_muuseumiseadus/
(13.05.2009)

Informatsioon ja dokumentatsioon. 2005. Arhiivi- ja raamatukogumaterjalide hoiunõuded = Information and documentation. Document storage requirements for archive and library materials / Eesti Standardikeskus ; [tõlkisid Ruth Tiidor, Kurmo Konsa] [Tallinn] : Eesti Standardikeskus, [2005]

Introduction <http://www.knaw.nl/ecpa/sepia/workinggroups/wp5/intro.html> (17.04.2009)

Jeeser, K. <http://www.teaduskogud.org/materjalid/konverents2006/jeeser.pdf> (20.04.2009)

Jeeser, Kaie. Eesti muuseumide infosüsteem <http://www.muuseum.ee/uploads/files/muis.pdf>
(09.04.2009)

Juzar, M. 2009. Valga Muuseumi ajaloost. Intervjuu (vestlus).

Karm, J. 2006. Eesti Rahva Muuseumi aastaraamat XLIX. Tartu: lk.195-216

Karm, Jüri. Fotokogudest ja nende säilitamisest <http://www.erm.ee/?node=918> (20.04.2009)

Kees, P. Statistika pedagoogidele ja psühholoogidele.2.osa E. Vilde nimeline Tallinna Pedagoogiline Instituut Tallinn : E. Vilde nimeline Tallinna Pedagoogiline Instituut, 1984

Keskpalu, H. 1991. Kuidas elad, koduloomuuseum? // Valgamaalane. - (1991/märts/19) - Lk. 4

Keskpalu, H. 2000. Sünnipäev peota. Muuseumijuttu Valga Muuseumi direktori Esta Metsaga // Valgamaalane. - (2000/jaan/29) - Lk. 4

Keskpalu, Helju. Muuseum lõpetab juubelisünnipäeva. // Valgamaalane. - (2005/nov/10) – Lk. 4

Kivest, I. 2009. Valga Muuseumi fotohoidla tingimused ja seisund. Intervjuu (vestlus)

Kogude hoolduse taseme hindamine

http://www.kanut.ee/juhendid/Kogude_hoolduse_taseme_hindamine.pdf (20.04.2009)

Kogude hoolduse taseme hindamine. 2002. Enesehindamise küsimustik muuseumidele, raamatukogudele ja arhiividele.

http://www.kanut.ee/juhendid/Kogude_hoolduse_taseme_hindamine.pdf (27.04.2009)

Konsa, K. 2008 Arhivaalide ja trükiste säilitamine / Kurmo Konsa ; [toimetaja Anu Lepp ; kujundus: Meelis Friedenthal] [Tartu] : Ajalookirjanduse Sihtasutus "Kleio", 2008

Konsa, K. 2003. Eestikeelsete trükiste seisundi uuring / Kurmo Konsa Tallinn : Tallinna Pedagoogikaülikooli kirjastus, 2003

Konsa, K. 2007. Artefaktide säilitamine / Kurmo Konsa ; [toimetaja Anu Lepp ; kaanekujundaja Kalle Paalits] Tartu : Tartu Ülikooli Kirjastus, c2007

Käos, T. 1998. Täna saab vaadata "Säde" varemete kokkulangemist. // Valgamaalane. - (1998/aprill/16) – Lk. 1

Käos, T. 2008. Valga muuseum allub nüüdsest kultuuriministeriumile. // Valgamaalane. - (2008/märts/04) – Lk. 3

Käos, T. 2008. Valga muuseumi uus direktor: mina olen süüdi selles, et kandideerisin! // Valgamaalane. - (2008/nov/13) - Lk. 2

Laugen, M. 2004. Valga muuseumi ajaloo päev lõppes suure pauguga. // Valgamaalane. - (2004/okt/12) – Lk. 4

Leht, K. 1979. Valga koduloomuuseumi fondis on juba 50 000 eset. // Kommunist. –

(1979/märts/20) – Lk. 3-4

Museaalide arvelevõtmise ja säilitamise kord <http://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=25663>

(22.04.2009)

Muuseumi kogud

http://www.valgamuuseum.ee/index.php?option=com_content&task=view&id=85&Itemid=73

(20.04.2009)

Muuseumiseadus <https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=12912287> (02.04.2009)

Rees, E., Thomas, J. 1991. Surveying the collections.// A reading guide to the preservation of library collections. Library Association Publishing. London, 1991. lk. 23-29.

Salm, H. 1987. Muuseumi fondid täienevad. // Kommunist. - (1987/juuli/28) - Lk. 3

Salm, H. 1988. Homme on rahvusvaheline muuseumipäev. Tuhast taas tõusta. // Kommunist. - (1988/mai/17) - Lk. 2

SEPIADES Recommendations for cataloguing photographic collections

<http://www.knaw.nl/ecpa/sepia/workinggroups/wp5/sepiadestool/sepiadesdef.pdf> (10.04.2009)

Sihvart, A. 1995. Ühe heategevusmõtte luhtumise lugu ehk kuidas Valga muuseum endale lõpuks maja saab. // Valgamaalane. – (1995/aug/08) – Lk. 2-3

Sinialu, U. 2004. Enam viletsamaks minna ei saanud, paremaks minna saab alati. // Valgamaalane. - (2004/sept/21) – Lk. 3

Uibu, K. 1955. Abistagem Valga Rajoonidevahelist Koduloomuuseumi. // Valga Kommunist. - (1955/aprill/28) - Lk. 3

Uibu, K. 1963. Rahva abi muuseumile peaks olema aktiivsem. // Kommunist. - (1963/märts/26) -

Lk. 3

Valga linna ajaloost 18. sajandi lõpust kuni aastani 1939 / [koostanud Esta Mets, Tiit Rosenberg ja Mari Juzar] Ilmunud Valgas : Litero, [2001] (Võrus : Võru Täht) lk. 3

Valga Muuseumi põhimäärus

http://www.valgamuuseum.ee/index.php?option=com_content&task=view&id=80&Itemid=62

(23.04.2009)

Получение цветных изображений из негативов <http://www.loc.gov/exhibits/empire/making-ru.html> (07.05.2009)

LISAD

Lisa 1 Küsimused peavarahoidja Ingrid Kivestile

Kahe vestluse küsimused peavarahoidja Ingrid Kivestiga 20. märtsil ja 14. aprillil 2009. aastal Valga Muuseumis

- 1) Kui suur on fotohoidla talvine ja suvine keskmine temperatuur ning õhuniiskus?
- 2) Kas hoidlates on ventilatsioon?
- 3) Kas fotohoidlas toimub keskkonnatingimuste seire?
- 4) Kui palju on klaasnegatiive, lahtilõikamata 35 mm negatiivfilme ja mikrofilme?
- 5) Misuguse tee, foto muuseumisse sisse tulles läbi teeb?
- 6) Missugused lahtrid tuleb fotode inventari raamatus täita?
- 7) Missugused lahtrid on vastuvõtuaktis?
- 8) Missugused lahtrid on vastuvõtu aktide registris?
- 9) Mida kirjutatakse tulmeraamatusse?
- 10) Mida kirjutatakse inventari raamatusse?
- 11) Missuguse süsteemi järgi fotosid kirjeldatakse?
- 12) Kas teie muuseumil on olemas säilituspoliitika?
- 13) Kui on, siis milles see seisneb?
- 14) Kas on olemas dokument, millele säilituspoliitika tugineb?
- 15) Mis on fotomaterjalide säilitamise põhiprobleemid?
- 16) Mis tingimustel fotomaterjale säilitatakse?
- 17) Kui palju on teie muuseumis fotosäilikuid?
- 18) Kas fotosid on digitaliseeritud?
- 19) Kui suur osa fotokogust on kirjeldatud ning missugust infosüsteemi kasutate?
- 20) Missugune on Valga Muuseumi fotokogu struktuur?
- 21) Missuguse numbriga kaartkataloogi kaart tähistatakse?
- 22) Missuguse süsteemi järgi fotomaterjalid sahtlitesse paigutatakse?
- 23) Kuidas hoitakse fotomaterjale füüsiliselt?
- 24) Kuidas fotomaterjale füüsiliselt jaotatakse?
- 25) Kuidas asuva fotod albumites?
- 26) Palju on erinevate teemade all fotosid?
- 27) Kas muuseum tellib või tuuakse inimeste poolt ise fotosid?
- 28) Kui tihti viiakse inventuur läbi?

29) Kas füüsiliselt on kõik fotod arvel?

Lisa 2 SEPIA 21 grupeeritud elementi

III. Elemendid D. Grupeerimine

Grupeerimine koondab füüsilised kujutised, mis muidu on erinavates alajaotustes, kollektsioonideks või gruppideks. Seni kasutusel olnud erinevatest hierarhilistest struktuuridest fotokogudes, võimaldab SEPIA mudel piiramatul arvul grupeerida ja siduda erinevaid alajaotusi.

Grupeeritud elemendid sisaldavad järgmisi kategooriaid

D.1. Haldus

D.2. Päritolu

D.3. Materjal

D.1. Haldus

D.1.1. Andmete registreerimine

Kuupäeva registreerimine, registreerimise aeg, kataloogija.

D.1.2. Objekti numbrikood

D.1.3. Juurdepääsupiirangud

D.1.4. Asukoht fondis

Kas püsiv või ajutine.

D.1.5. Autoriõigus

Autoriõiguse olemasolu, autoriõiguse hoidja.

D.1.6. Seosed

Sisemised ja välised

D.1.7. Viited

D.1.8. Kommentaarid

D.2. Päritolu

D.2.1. Füüsiline või juriidiline isik kes vastutab selle grupi loomise eest

Nimi, amet, organisatsioon.

D.2.2. Grupeerimise ajalugu

Gruppide ja/või looja, materjalide biograafiliste detailide ajalugu

Detailse informatsiooniga varustamine grupi elutsükli, selle looja ja taustainformatsiooniga

D.2.3. Grupi päritolu

Info grupi temaatilistest ja füüsilistest tunnustest.

Kui grupp oli moodustatud juba enne mäluasutusse jõudmist, siis on tegemist algse päritoluga. Kui aga grupp moodustati pärast hankimist antud asutusse, siis on tegemist “haldusliku grupeerimisega”.

D.2.4. Gruppide struktuur

Informatsioon grupi struktuuri kohta.

Nimekiri grupi erinevatest osadest, näiteks peamiste gruppide pealkirjad ja seejärel alagrupp, mis on järgmisel tasandil jne.

See element kirjeldab kollektsiooni väga üldisel tasemel.

D.3. Materjal

D.3.1. Pealkiri

Ametlik pealkiri, näide: sügisene Läänemaa,

Teisene pealkiri, näide: Toomingu seeriad

D.3.2. Kirjeldus

Kirjeldusest peab selguma mis grupiga on tegemist. Kirjeldusest peab leidma info selle kohta, et ‘kes, miks, kus, ja millal’ hoolimata sellest missugust liigitussüsteemi kasutatakse.

D.3.3. Nimed

Pärisnimi – a) Tooming, P. b) Mona Lisa

Nimetüüp – Loom, Korporatsioon, Isik

Ametinimi - Fotograafi abi, – Kopeerija

D.3.4. Geograafiline asukoht

Geograafiline asukoht – a) Euroopa, b) Eesti, c) Valga

Geograafilise asukoha täpsustus – a) rahvus, b) regioon, c) tänav

D.3.5. Kuupäev

Kohalik aeg millal grupp kirjastati ja/või eksponeeriti.

Vanima eseme kuupäev rühmas. Vanima materjali kuupäeva staatus, mis võib olla täpne või ligikaudne.

Ajamääratlus kuni... Grupp fotosid mis kujutab rembrandti Öist vahtkonda 1642 on kujutatud ajamääratlus (st sel ajal tehti fotol kujutatud maal) ja näiteks 1980. on seotud ajavahemik kuna foto on tehtud sel aastal.

D.3.6. Lihtmärksõnad, liitmärksõnad, liigitus

Termin mis näitab üldiselt, millised fotod kuuluvad gruppi.

Liigitus – termin või kood formaalsest liigitusskeemist, terminid leitakse kontrollnimekirjast

D.3.7. Grupi sisu

Materjali tüüp – fotomaterjalid, dokumendid, käsikirjad, trükised jne.

Number – grupil on kordumatu number

Seisundi number – täpsustatud seisundi number, kas 'täpne või umbkaudu'

Asukoht – viide sellele, kuidas materjale leida. Materjalide asukoht märgitakse asukoha numbriga kirjeldusse.

D.3.8. Köide

Kaaned, mis kaitsevad objekte võivad olla erinevatest materjalidest. Annavad teavet köite kvaliteedi ja seisundi kohta. Seda elementi kasutatakse ainult fotoalbumite puhul

D.3.9. Viited

Viidete abil saame grupi kohta infot.

SEPIADES Recommendations for cataloguing photographic collections

<http://www.knaw.nl/ecpa/sepia/workinggroups/wp5/sepiadestool/sepiadesdef.pdf> (10.04.2009)

Lisa 3 Fotode seisundi ja säilivuse hindamise meetodika

Jüri Karm: Fotode seisundi ja säilivuse hindamine

Seisund: foto aktuaalne seisund, halveneb tulenevalt materjalide omadustest, kasutamisest ja/või säilitus-tingimustest aja jooksul vältimatult.

Säilivus: foto säilimise potentsiaal, oleneb aktuaalsetest kahjustustest, foto valmistamisel kasutatud materjalidest, protsessidest ja tehnikatest, vanusest, fotomaterjalide tüübist ja tootjast (värvifotod). Hindamisel eeldatakse maksimaalselt sobivaid säilitustingimusi ja kontrollitud, reeglitele vastavat kasutamist.

Hindamine: kõigi kahjustusi põhjustanud tegurite (füüsikalised, keemilised, bioloogilised) ja kahjustuse liigi (näit. murdumine, pleekimine, „hõbeläige” jne.) määramise järel antav kokkuvõtlik hinnang. Seisundi ja säilivuse hinnetest kujuneb andmebaas, mis võimaldab määrata vajalikke üksiku foto või kollektsiooni(-osa) kontrollimise intervalle ilma fotokogu laus-seireta.

Hindamisel tuleb kasutada numbrilist skaalat, mis võimaldab hinnata kollektsiooni või selle osade seisundit ja säilivust statistiliste seiremeetoditega.

Lihtsaim ja piisavalt täpne on **5-astmeline skaala: 1, 2, 3, 4, 5**. See skaala võimaldab ka lihtsustatud varianti **1, 3, 5** (mitte 1, 2, 3), mida võib kasutada, kui on raskusi täpsema hindamisega. Lihtsustatud variandi **1, 3, 5** puhul on tulemused üsna hästi võrreldavad täis-skaala hinnetega.

Sageli pakutud skaala 0, 1, 2, 3, 4 ei ole otstarbekas, kuna „0“ ei tajuta numbrilise rea loogilise algusena. Statistilise seire korral võib näiteks keskmine hinne olla „2“, mis ei assotsieeru keskmisena. **1, 2, 3, 4, 5** -skaala puhul on keskmine „3“, mida ka tajutakse täpselt keskmisena.

Astmete arv peab olema paaritu. Paarisarvu astmete korral ei ole lihtsustatud (lühendatud)

skaala hinne võrreldav täis-skaalaga ja puudub keskmise hinde võimalus, näiteks: „Raske öelda, kas kahjustus on pigem tugev kui märgatav või vastupidi.”.

Absoluutne täpsus ei ole seisundi ja säilivuse hindamisel võimalik – olenemata skaalast on hindamine teatud määral subjektiivne.

Skaala põhineb Eestis pikka aega kasutatud ja harjumuspäraseks muutunud hindamissüsteemil, mille puhul „1“ tähendab halvimat ja „5“ parimat.

Põhimõtteliselt on võimalik ka ümberpööratud variant: 1 – parim, 5 – halvim. Üleminek esimeselt teisele on suhteliselt lihtne.

Seisundi hindamisel arvestatakse olulise informatsiooniga, mis võib olla kujutise mistahe osas, nii keskel kui äärtel, kontsentreeritud mingisse kujutise osasse või hajutatud üle pinna.

Aegajalt soovitatud kahjustuste määra protsentuaalne hindamine pinna suhtes on äärmiselt komplitseeritud, töömahukas ja raskesti teostatav, eriti kui tahetakse võrrelda erinevaid fotosid, kollektsiooniosasid või terveid kollektsioone.

SEISUND

SÄILIVUS

Seisundi iseloomustus	Hinne		Säilivuse iseloomustus	Hinne
Väga halb Väga tugev kahjustus On säilinud olulist informatsiooni	1		Väga halb	1
Halb Tugev kahjustus	2		Halb	2
Rahuldav Keskmine kahjustus	3		Keskmine	3
Hea Märgatav kahjustus Algab olulise informatsiooni kadu	4		Hea	4
Väga hea Kahjustus puudub (või on silmaga märkamatu)	5		Väga hea	5

Seisundit võib hinnata eraldi kahjustusi põhjustanud tegurite (füüsilised - F, keemilised - K, bioloogilised - B) järgi või keskmise hindena.

Kahjustuste hindamine eraldi neid põhjustanud tegurite järgi on vajalik väga väärtuslike, kataloogis erimärgistatud fotode puhul. Sel puhul on fotol kolm seisundi hinnet, näiteks **F - 4,**

K - 1, B - 5.

Eraldi hindamine on töömahukas ja tekitab aja jooksul suure ning väheülevaatliku andmebaasi.

Suure arvu fotode puhul on otstarbekam anda keskmine hinne, arvestades kõiki kahjustusi.

Hinne väljendatakse kujul **3 – F, K** . Kujunev andmebaas on selgem ja lihtsamalt analüüsitav.

Säilivuse hindamise kriteeriumid:

- kõik kahjustusi põhjustanud tegureid
- kahjustuste suurus
- kahjustuste iseloom (progresseeruv või mitte),
- kasutatud materjalide, protsesside ja tehnikate stabiilsus
- materjalide vanus
- värvifotode puhul materjalide tootja, kui see on identifitseeritav.

* * *

Ülaltoodud seisundi ja säilivuse hindamise 5-astmelist skaalat on võimalik kasutada mistahes museaali puhul, muutes vajadusel iseloomustuse veergude sõnastust ja kahjustuse kriteeriume.

Hindamist võib teha säiliku tasemel või statistiliste valimite abil kollektsiooni (või selle osa), kogude liigi, hoidla jne. tasemel.

26.05.1999. – 2006 – jaan.2008

Lisa 4 Fotokogu seisundi uuring Valga muuseumis 17-20 märts 2009

Nr.	Tk.	Koguosa nr.	Alus	Värv	Pol	For	Orig	Seisund	Pk.hinne	aasta	Pildil on
1	2	18.1	Paber	M/V	pos	11x18cm	repro	5	3	1904	Linda Saar (Saul)
2	1	15.2	Paber	M/V	pos	12x17cm	repro	5	3	1923	Poeglaste Gümnn
3	1	12.2	Paber	M/V	pos	11x15,5cm	repro	5	3	1940	Demontstratsioon
4	1	15.2	Paber	M/V	pos	11x17,5cm	repro	5	3	1941	Valga Keskkool
5	1	2.8	Paber	M/V	pos	11,5x18cm	repro	5	3	1951	tehnikumi lõpetajad
6	3	15.0	Paber	M/V	pos	15x23cm	repro	5	5	1977	Valga Gümnn
7	4	13.0	Paber	M/V	pos	12x17,5cm	repro	5	3	1936	Vedurid ja rongid
8	1	7.2	Paber	M/V	pos	05,5x9cm	orig	4	3	1899	Ernst Behse
9	2	9.1	Paber	M/V	pos	10x14cm	orig	5	3	1900	Portreed naistest
10	1	7.5	Paber	M/V	pos	09x14cm	orig	4	3	1900	postkaart Nuustakust
11	1	5.0	Paber	Värviline	pos	08,5x13,5cm	orig	5	3	1900	S.W. Haynbergi äri
12	1	13.0	Paber	M/V	pos	08,5x13,5cm	orig	5	3	1901	Aleksander Schinmann
13	1	17.3	Paberist PPga	M/V	pos	28x38cm	orig	4	3	1907	grupp Säde pargis
14	1	9.1	Paberist PPga	M/V	pos	22,5x29,5cm	orig	5	3	1911	Valga ametnikud
15	1	14.1	Paberist PPga	M/V	pos	23x29,5cm	orig	5	3	1911	Mandoliiniorkester
16	1	7.3	Paber	Värviline	pos	09x14cm	orig	5	3	1911	Karula apteek
17	1	7.3	Paber	M/V	pos	09x14cm	orig	5	3	1911	Karula loss
18	1	7.3	Paber	M/V	pos	09x14cm	orig	5	3	1911	Karula Pikkjärv
19	1	7.3	Paber	Värviline	pos	09x14cm	orig	5	3	1911	Karula Pikkjärv
20	1	7.3	Paber	M/V	pos	09x14cm	orig	5	3	1912	Karula Vene kirik
21	1	12.4	Paber	M/V	pos	08,5x13,5cm	orig	5	3	1914	Vennad Neulandid
22	1	16.0	Paber	M/V	pos	08,5x13,5cm	orig	5	3	1914	Võru linn Riia tänav
23	1	12.4	Paber	M/V	pos	07x11cm	orig	5	3	1915	Alfred Neuland
24	1	20.2	Paber	M/V	pos	09x13,5cm	orig	5	3	1917	Leivajärjekord Valgas

Kasutatud lühendid: Pol - polaarsus, For - formaat, Orig - originaalsus, Pk. hinne - pakendi hinne.

Fotokogu seisundi uuring Valga muuseumis 17-20 märts 2009

Nr.	Tk.	Koguosa nr.	Alus	Värv	Pol	For	Orig	Seisund	Pk.hinne	aasta	Pildil on
25	2	5.0	Paber	M/V	pos	08,5x13,5cm	orig	5	3	1918	Kuperjanovi tänav
26	1	3.3	Paber	M/V	pos	22,5x27cm	orig	4	3	1919	Tuletõrjujad Liibavis
27	1	20.7	Paberist PPga	M/V	pos	10x14cm	orig	4	3	1919	Mihkel Mooses
28	1	15.2	Paber	M/V	pos	08,5x13,5cm	orig	5	3	1920	Pikasilla algkooli pere
29	1	18.2	Paberist PPga	M/V	pos	07x10cm	orig	4	3	1920	Mihkel Härm
30	1	2.7	klaas	M/V	neg	09x12cm	orig	5	2	1920	Kaagjäerve kooli õpil
31	1	14.0	Paber	M/V	pos	11,5x17,5cm	orig	5	3	1920	"Säde" teatri etendus
32	1	16.0	Paber	M/V	pos	09x14cm	orig	5	3	1920	Võru äärelinn 1920-d
33	1	3.1	Paber	M/V	pos	08,5x13,5cm	orig	5	3	1923	Reaalgümnaasiumi karsküh
34	1	12.4	Paber	M/V	pos	08,5x13,5cm	orig	5	3	1923	Alfred Neuland 1923
35	1	18.9	Paber	M/V	pos	08,5x13,5cm	orig	5	3	1925	Paul Viiding
36	1	7.1	Paber	M/V	pos	08x11cm	orig	5	3	1926	Veini valmistamine
37	1	14.2	Paber	M/V	pos	09x14cm	orig	5	3	1926	Valga kultselti koor
38	1	18.1	Paber	M/V	pos	08,5x13,5cm	orig	5	3	1928	Peeter Põld
39	1	3.1	Paber	M/V	pos	08x13cm	orig	5	3	1930	Näid Lumehelbeke
40	1	11.2	Paber	M/V	pos	06x8,5cm	orig	5	3	1930	Antsla töölislükumine
41	1	7.3	Paber	M/V	pos	09x14cm	orig	4	3	1930	Sangaste lossi
42	1	10.6	Paber	M/V	pos	08x13cm	orig	5	3	1930	el. jaama ametkond
43	1	11.10	Paber	M/V	pos	07,5x13cm	orig	5	3	1930	Kubija järv 1930
44	1	10.14	Paber	M/V	pos	08x13cm	orig	5	3	1930	J. ja O. Lepiku trükikoda
45	1	12.0	Paber	M/V	pos	08,5x13,5cm	orig	5	3	1932	Valgamaa laulupäev
46	2	3.1	Paber	M/V	pos	08,5x13,5cm	orig	5	3	1936	Kokakursused
47	1	2.7	Paber	M/V	pos	07,5x11cm	orig	5	3	1938	Valga naiskutsekool
48	1	18.1	Paber	M/V	pos	08,5x13,5cm	orig	5	3	1939	Adalbert Virkhaus

Kasutatud lühendid: Pol - polaarsus, For - formaat, Orig - originaalsus, Pk. hinne - pakendi hinne.

Fotokogu seisundi uuring Valga muuseumis 17-20 märts 2009

Nr.	Tk.	Koguosa nr.	Alus	Värv	Pol	For	Orig	Seisund	Pk.hinne	aasta	Pildil on
49	1	16.13	Paber	M/V	pos	11,5x13,5cm	orig	4	3	1939	Võru "Kandlest"
50	1	16.7	Paber	M/V	pos	05,5x8,5cm	orig	5	3	1940	Punanurk
51	1	20.9	Paber	M/V	pos	08x11,5cm	orig	5	3	1940	Oskar Reinhold
52	1	20.3	Paber	M/V	pos	11,5x17cm	orig	5	3	1944	Lembit Kulbin
53	1	4.5	paber	M/V	pos	11x17cm	orig	5	3	1944	kindral Romanovski
54	1	1.1	Paber	M/V	pos	08x10,5cm	orig	5	3	1945	juhataja Arnold Pinka
55	1	2.3	Paber	M/V	pos	10x15cm	orig	5	3	1946	Leonid Mõtus
56	1	19.2	Paber	M/V	pos	06,5x10cm	orig	5	3	1949	Komsomoli aastapäev
57	3	17.3	polüester	M/V	neg	35 mm film	orig	5	3	1950	põllumajandusnäitus
58	1	16.7	Paber	M/V	pos	07,5x11cm	orig	5	3	1950	Väimela tehnikum
59	1	20.7	Paber	M/V	pos	05x7,5cm	orig	5	3	1950	Karl Ode 1950
60	1	6.4	Paber	M/V	pos	05,5x7,5cm	orig	5	3	1951	August Vaher 70.a.
61	3	8.3	polüester	M/V	neg	35 mm film	orig	5	3	1954	Välknõupidamine
62	1	8.4	Paber	M/V	pos	11x17cm	orig	5	3	1954	Kuiksilla turbaraba
63	1	2.1	Paber	M/V	pos	08x11cm	orig	5	3	1954	Pühajärv
64	1	17.1	Paber	M/V	pos	10,5x17cm	orig	5	3	1956	Kaagjärve meesans
65	4	16.16	Paber	M/V	pos	08,5x11cm	orig	5	3	1956	Näidend Libahunt
66	1	15.7	Paber	M/V	pos	11x16,5cm	orig	5	3	1957	Ferdinand Sommer
67	1	11.10	Paber	M/V	pos	07,5x10,5cm	orig	5	3	1957	Efimia Tammiste
68	2	2.1	polüester	M/V	neg	35 mm film	orig	5	3	1958	Valgamaa loodus
69	2	19.2	Paber	M/V	pos	07x11cm	orig	5	3	1958	Uudismaale sõitjad
70	3	19.2	polüester	M/V	neg	35 mm film	orig	5	3	1958	Kalinini kolh töötajad
71	1	4.0	Paber	M/V	pos	11,5x17cm	orig	5	3	1958	Laulatusmäe ohvrikivi
72	1	5.2	Paber	M/V	pos	06x11cm	orig	5	3	1959	Raudteelaste elamu
73	3	13.2	polüester	M/V	neg	35 mm film	orig	5	3	1959	Raudtee klubi

Kasutatud lühendid: Pol - polaarsus, For - formaat, Orig - originaalsus, Pk. hinne - pakendi hinne.

Fotokogu seisundi uuring Valga muuseumis 17-20 märts 2009

Nr.	Tk.	Koguosa nr.	Alus	Värv	Pol	For	Orig	Seisund	Pk.hinne	aasta	Pildil on
74	3	12.1	Paber	M/V	pos	07,5x10,5cm	orig	5	3	1960	Külaliskollektiivid
75	1	12.1	polüester	M/V	neg	35 mm film	orig	5	3	1960	Pealtvaatajad
76	6	17.1	polüester	M/V	neg	35 mm film	orig	5	3	1960	Tõrva linna rmtk
77	2	12.2	Paber	M/V	pos	08,5x12cm	orig	5	3	1960	Valga I Kesk kolonn
78	1	11.3	Paber	M/V	pos	07,5x10,5cm	orig	5	3	1960	Sadrametsa kivikalme
79	1	6.4	Paber	M/V	pos	09,5x13,5cm	orig	5	3	1960	põll.eesrindlased
80	3	3.6	polüester	M/V	neg	35 mm film	orig	5	3	1960	söögilaud
81	1	14.6	Paber	M/V	pos	11x17cm	orig	5	3	1960	Kinoteater Saluut
82	1	16.11	Paber	M/V	pos	11x17,5cm	orig	5	3	1960	suvepäevad Rõuges
83	1	9.	Paber	M/V	pos	11x17cm	orig	5	3	1960	vilja kumm
84	1	6.1	polüester	M/V	neg	35 mm film	orig	5	3	1960	laudakompleks
85	1	5.1	Paber	M/V	pos	08x10,5cm	orig	5	3	1961	Uus tänav
86	1	5.1	Paber	M/V	pos	08x10,5cm	orig	5	3	1961	elamu lammutamine
87	1	5.1	Paber	M/V	pos	08x10,5cm	orig	5	3	1961	Advendi kogudus
88	1	1.3	Paber	M/V	pos	11x16,5cm	orig	5	3	1961	Hargla kolhoos
89	1	8.4	Paber	M/V	pos	08x12cm	orig	5	3	1961	Äärepaela kudumine
90	4	4.5	polüester	M/V	neg	35 mm film	orig	5	3	1961	end lahinguväli
91	1	19.6	Paber	M/V	pos	10,5x16cm	orig	5	3	1961	Ants Veesaar
92	1	3.8	Paber	M/V	pos	16x22cm	orig	5	3	1961	Valga veinitehas
93	1	20.8	Paber	M/V	pos	08x11cm	orig	5	3	1961	Valga Konnaoja
94	1	3.10	Paber	M/V	pos	10x16,5cm	orig	5	3	1961	korkide trummeldaja
95	1	10.10	Paber	M/V	pos	10,5x16,5cm	orig	4	3	1961	Ratsettepanek
96	1	8.1	Paber	M/V	pos	12x17,5cm	orig	5	3	1961	kauplus Võit
97	1	8.0	Paber	M/V	pos	10,5x17cm	orig	5	3	1961	Valga teedevalitsus
98	23	17.3	polüester	M/V	neg	35 mm film	orig	5	3	1962	näidend "Suveöö ilmsi"

Kasutatud lühendid: Pol - polaarsus, For - formaat, Orig - originaalsus, Pk. hinne - pakendi hinne.

Fotokogu seisundi uuring Valga muuseumis 17-20 märts 2009

Nr.	Tk.	Koguosa nr.	Alus	Värv	Pol	For	Orig	Seisund	Pk.hinne	aasta	Pildil on
99	1	13.4	Paber	M/V	pos	10x16,5cm	orig	5	3	1962	Valga depoo
100	1	2.9	Paber	M/V	pos	10,5x16cm	orig	5	3	1962	Helme kutsekas
101	1	1.3	Paber	M/V	pos	16,5x23,5cm	orig	5	3	1963	Hummuli sovhoos
102	1	7.11	Paber	M/V	pos	21,5x27,5cm	orig	5	3	1963	Traktor TD-55
103	1	16.18	Paber	M/V	pos	14,5x24cm	orig	5	3	1964	Võru Kubija
104	1	14.1	Paber	M/V	pos	08x12cm	orig	5	3	1965	M.Kulli austamisõhtu
105	7	3.3	polüester	M/V	neg	35 mm film	orig	5	3	1965	Tõrva AIM-s
106	1	7.6	Paber	M/V	pos	08x11,5cm	orig	5	3	1965	Otepää rahvateater
107	1	11.6	polüester	M/V	neg	35 mm film	orig	5	3	1965	Kaks vana mäнди
108	2	8.7	Paber	M/V	pos	11,5x16cm	orig	5	3	1965	Hapupiima vann
109	2	1.3	polüester	M/V	neg	35 mm film	orig	5	3	1966	Tööeesrindlane
110	1	20.9	Paber	M/V	pos	06x8,5cm	orig	5	3	1966	Alma Vaarmann
111	1	2.1	Paber	M/V	pos	09,5x16cm	orig	5	3	1967	Hummuli sovhoosi
112	13	10.1	Paber	M/V	pos	11x15,5cm	orig	5	3	1967	parteiaktiivi kokkutulek
113	5	19.2	Paber	M/V	pos	08x13cm	orig	5	3	1967	parteiaktiivi kokkutulek
114	2	1.3	Paber	M/V	pos	07x11cm	orig	5	3	1969	Heinateol
115	2	3.5	polüester	M/V	neg	35 mm film	orig	5	3	1969	õmblusmasin 1969
116	2	9.6	polüester	M/V	neg	35 mm film	orig	5	3	1970	Ajalooline hiis
117	3	4.1	polüester	M/V	neg	35 mm film	orig	5	3	1971	maakivihoone
118	3	16.9	Paber	M/V	pos	09,5x12,5cm	orig	5	3	1971	Valga pioneeridemaja
119	1	16.9	Paber	M/V	pos	11x16,5cm	orig	5	3	1971	Valga pioneeridemaja
120	1	20.9	polüester	M/V	neg	05,5x8,5cm	orig	5	3	1971	Karlis Baumanis
121	3	3.7	polüester	M/V	neg	35 mm film	orig	5	3	1972	Valga jõusöödatehase
122	2	12.6	Paber	M/V	pos	08x10,5cm	orig	5	3	1973	laupäevak Tõrvas
123	3	2.9	Paber	M/V	pos	17,5x22cm	orig	5	3	1973	Tõrva sõprusfest

Kasutatud lühendid: Pol - polaarsus, For - formaat, Orig - originaalsus, Pk. hinne - pakendi hinne.

Fotokogu seisundi uuring Valga muuseumis 17-20 märts 2009

Nr.	Tk,	Koguosa nr,	Alus	Värv	Pol	For	Orig	Seisund	Pk.hinne	aasta	Pildil on
124	1	2.9	Paber	M/V	pos	14x19,5cm	orig	5	3	1973	Tõrva sõprusfest
125	3	18.9	Paber	M/V	pos	08,5x11,5cm	orig	5	3	1973	Valentine Hurt
126	2	16.18	polüester	M/V	neg	35 mm film	orig	5	3	1974	Rivistus
127	1	1.3	polüester	M/V	neg	35 mm film	orig	5	3	1975	lintraktor
128	1	17.4	polüester	M/V	neg	35 mm film	orig	5	3	1975	Pildistamislaud
129	1	18.7	Paber	M/V	pos	13x18cm	orig	5	3	1975	Kombain "НИВА"
130	1	3.1	Paber	M/V	pos	24x30cm	orig	5	3	1976	Orumäe lambakari
131	11	13.6	Paber	M/V	pos	17x23,5cm	orig	5	3	1977	töökoda, raudtee
132	3	10.13	polüester	M/V	neg	35 mm film	orig	5	3	1978	Pagunitega mehed
133	2	10.8	polüester	M/V	neg	35 mm film	orig	5	3	1979	Sanatooriumihoone
134	10	19.2	Paber	M/V	pos	11,5x18cm	orig	5	3	1980	Sots. Võistlus
135	6	4.3	polüester	M/V	neg	35 mm film	orig	5	3	1980	Vennaskalmistu
136	2	4.3	polüester	M/V	neg	35 mm film	orig	5	3	1980	Vennaskalmistu
137	4	6.4	Paber	M/V	pos	12x18cm	orig	5	3	1980	lüpsivõistlus
138	6	4.6	Paber	M/V	pos	12x18cm	orig	5	3	1980	Sõjaveteranid
139	19	9.0	Paber	M/V	pos	13x18cm	orig	5	3	1980	Valga muuseum
140	4	5.1	Paber	M/V	pos	15x30cm	orig	5	3	1981	uusehitised
141	1	5.1	Paber	M/V	pos	18x24cm	orig	5	3	1981	uusehitised
142	1	5.1	Paber	M/V	pos	24x30cm	orig	5	3	1981	uusehitised
143	2	10.3	Paber	M/V	pos	12x18cm	orig	5	3	1981	nõupidamine
144	1	9.4	Paber	M/V	pos	07,5x11cm	orig	4	3	1982	Õlgkatusega elamu
145	2	12.5	Paber	M/V	pos	13x18cm	orig	5	3	1982	Vanamõisa järv
146	9	4.2	Paber	M/V	pos	12x18cm	orig	5	3	1983	Kultuurikomisjon
147	2	2.10	Paber	Värviline	pos	11x17cm	orig	5	3	1983	tehn. mitmest mastist
148	5	2.1	Paber	Värviline	pos	11,5x15cm	orig	5	3	1984	fotopostkaartid

Kasutatud lühendid: Pol - polaarsus, For - formaat, Orig - originaalsus, Pk. hinne - pakendi hinne.

Fotokogu seisundi uuring Valga muuseumis 17-20 märts 2009

Nr.	Tk,	Koguosa nr,	Alus	Värv	Pol	For	Orig	Seisund	Pk.hinne	aasta	Pildil on
149	3	4.1	polüester	M/V	neg	35 mm film	orig	5	3	1984	Matus nõuk per
150	3	6.2	polüester	M/V	neg	35 mm film	orig	5	3	1984	korterelamu
151	2	2.8	Paber	Värviline	pos	12x16,5cm	orig	5	3	1984	Hummuli kool
152	1	2.8	Paber	Värviline	pos	08x12cm	orig	5	3	1984	Hummuli kool
153	1	7.7	Paber	M/V	pos	11x17cm	orig	5	3	1985	Tõrva park talvel
154	2	11.10	polüester	M/V	neg	35 mm film	orig	5	3	1985	elamu Setumaal
155	14	19.6	Paber	M/V	pos	14x21cm	orig	5	3	1988	suvepäevad Pikasillas
156	2	19.6	Paber	M/V	pos	10x14cm	orig	5	3	1989	suvepäevad Pikasillas
157	1	4.7	Paber	Värviline	pos	10x15cm	orig	5	3	1998	Mälestussammas
158	1	15.8	Paber	Värviline	pos	10x15cm	orig	5	3	2000	Valga väikelastekodu

Kasutatud lühendid: Pol - polaarsus, For - formaat, Orig - originaalsus, Pk. hinne - pakendi hinne.

Lisa 5 Valga Muuseumi fotoarhiivi nimistu

Koguosa nimetus

1.0 Valga rajoon

1.1 Maareform, kollektiviseerimine, ühistöö esimesed aastad

1.2 Põllutööd

1.3 Hummuli sovhoos.

Põllutööd

Vaated

Loomakasvatus

Seminarid, kursused, eesrindlike kogemuste kool

2.0 Valga rajoon

2.1 Vaated, elamud

2.2 Vallavalitsused, vallamajad

2.3 Valla- ja küla täitevkomiteed

2.4 Kauplused, sööklad, lastepäevakodud, elukondlik teenindamine

2.5 Sanatooriumid

2.6 Haiglad, puhkekodud, invaliidikodu

2.7 Koolid kuni IX 1944

2.8 Koolid IX 1944

2.9 Koolide isetegevus

2.10 Helme maakutsekool

2.11 Internaatkool

2.12 Tõrva Lastemuusikakool

3.0 Valga linn

3.1 Seltsid, ühingud

3.2 Pangad rahandus

3.3 VTÜ – Vabatahtlik Tuletõrje Ühing

3.4 Vabrikud enne 1940

3.5 Õmblusvabrik

3.6 Mööblivabrik

3.7 Jõusöödatehas

3.8 Veinitehas

3.9 Leivatehas

3.10 Tuubitsehh

3.12 AS Moon Jalatsivabrik jt.

3.13 Aktsiaseltsid

4.0 Arheoloogiamälestised

4.1 Ajaloomälestised

4.2 Arhitektuurimälestised

4.3 Vennaskalmistud

- 4.4 Fašistlik okupatsioon
- 4.5 Suur Isamaasõda
- 4.6 Võidupüha. Valga vabastamise aastapäev, sõjaveteranid
- 4.7 Eesti Vabariigi tähtpäevad

5.0 Valga vaated - 1950

- 5.1 Valga vaated 1950-
- 5.2 Raudtee uusehitised
- 5.3 Valka vaated
- 5.4 Teised linnad

6.0 Valga rajoon

- 6.1 Hooned
- 6.2 Ehitustegevus rajoonis
- 6.3 EÜE
- 6.4 Põllumajanduse eesrindlased
  - Loomakasvatajad
  - Põllutöölised
- 6.5 Mehhanisaatorid
- 6.6 Ehitajad
- 6.7 Juhtivad töötajad
- 6.8 Partorg, a/ü, tootmisnõupidamised
- 6.9 Põllumajanduse eesrindlaste kokkutulekud, seminarid
- 6.10 Sotsialistlik võitlus

7.0 Valga maakond

- 7.1 Vaated, talud, talutööd
- 7.2 Kirikud
- 7.3 Mõisad
- 7.4 Vabrikud
- 7.5 Otepää vaated
- 7.6 Otepää rahvateater
- 7.7 Tõrva vaated
- 7.8 Sangaste tellisetsehh, ampulli os.
- 7.9 Otepää ART nr.4
- 7.10 KEK
- 7.11 Koondise ETP Valga osakond
- 7.12 Teised alevid ja kohad

8.0 Ärid

- 8.1 Tarbijate Kooperatiiv
- 8.2 "Ühiskasu" tootmiskombinaat 1956.a. sügis
- 8.3 Kohaliku Majanduse Kombinaat –1 I 1960
- 8.4 Tööstuskombinaat "Valga"-1 I 1963
- 8.5 Teeninduskombinaat "Valga"
- 8.6 Lihakombinaat

- 8.7 Piimakombinaat
- 8.8 Metsamajand, Jahindusklubi
- 8.9 Metskonnad

9.0 Muuseum

- 9.1 Ühistegelased, riietus, vanad kombed
- 9.2 G. Tikerpuu
- 9.3 Endised liiklusvahendid
- 9.4 Vanad tööviisid, hooned
- 9.5 Rajooni loodus
- 9.6 Looduskaitse
- 9.7 Kodu-uurijate kokkutulekud

10.0 Linnavalitus Linna TSN TK

- 10.1 Maakonnavalitsus Rajooni TSK TK Parteikomitee
- 10.2 Kaitseliit
- 10.3 Varemed, taastamistö
- 10.4 Linna heakorrastuis
- 10.5 Ehitustegevus REV
- 10.6 Elektri jaam, side
- 10.7 Masinaarvutusjaam
- 10.8 Haiglad
- 10.9 Teedevalitsus
- 10.10 Autobaas nr. 9
- 10.11 Politsei, autoinspeksioon, miilits, sõjakomissariaat, julgeolek
- 10.12 Naiskomisjon
- 10.13 Valimised, kohus
- 10.14 Ajaleht, trükikoda

11.0 Võru Maakond ja rajoon

- 11.1 1917-1919
- 11.2 1940-1945
- 11.3 Arheoloogiamälestised
- 11.4 Ajaloo ja arhitektuurimälestised
- 11.5 Vennaskalmistud
- 11.6 Looduskaitse
- 11.7 kirjanikud, kultuuritegelased, kunstnikud
- 11.8 maakonna vaated
- 11.9 maareform, kollektiviseerimine, banditism
- 11.10 rajooni vaated

12.0 Varasemad laulupeod

- 12.1 Nõukogulikud tantsu- ja laulupead
- 12.2 Mai- ja Oktoobri pidustused
- 12.3 ENSV aastapäevapidustused
- 12.4 Varasem sport

- 12.5 Nõukogude sport
- 12.6 Kommunistlik laupäevak

13.0 Raudteejaam

- 13.1 Raudteelaste kodu
- 13.2 Raudteeklubi
- 13.3 Raudtee tehased kuni 1944
- 13.4 Vaguni- ja veduridepoo 1944-1969
- 13.5 Raudteekool
- 13.6 Refdepoo ehk külmutusvagunite depoo
- 13.7 Veduritsehh

14.0 Teater “Säde” ja “Lõuna-Eesti”

- 14.1 Orkestrid, pillimehed
- 14.2 Koorid
- 14.3 Ettevõtete isetegevus, Kungla tn. klubi
- 14.4 Kunstilise isetegevuse ülevaatused
- 14.5 Kunstidekaadid, külalisesinemised
- 14.6 Kino
- 14.7 Raamatukogud
- 14.8 Valga Kultuurimaja
- 14.9 Iludusvõistlused
- 14.10 Tööveteranide Klubi

15.0 Valga koolid

- 15.1 -1919
- 15.2 1919-1944
- 15.3 1944-
- 15.4 Valga koolihooned
- 15.5 Cimze seminar
- 15.6 Valga Laste Muusikakool
- 15.7 Koolide isetegevus
- 15.8 Lastekodud
- 15.9 Lasteaiad, lastesõimed
- 15.10 Rahvaülikool
- 15.11 Valga Kutsekeskkool nr. 46

16.0 Võru linn

- 16.1 Parteikomitee, Rajooni TSKTK, Linna TSK TK
- 16.2 Tööstused
- 16.3 Tarbijate Kooperatiiv
- 16.4 Elukondlik teenindamine
- 16.5 Kinostudio, moedemonstratsioonid
- 16.6 Kunstiline isetegevus, ülevaatused
- 16.7 Koolid, pioneerilaagrid, komsorg
- 16.8 Lastesõimed, lasteaiad, lastepäevakodud

- 16.9 Pioneeride Maja
- 16.10 Seltsid, ühingud, side, raudtee, linnavalitsus
- 16.11 Ilmalikud kombetalitused
- 16.12 Laulupäevakud
- 16.13 “Kannel”
- 16.14 Võru raj. Kultuurimaja, rahvateater
- 16.15 Orkestrid, koolid
- 16.16 Maakultuurimajad, rahvamajad, raamatukogud
- 16.17 Memoriaalmuuseum, linna raamatukogud
- 16.18 Sport

17.0 Valga rajoon

- 17.1 Kultuurimajad, rahvamajad
- 17.2 Laulukoorid, orkestrid
- 17.3 Seltsid, ühistud, näitetrupid, VTÜ, aiandusnäitused
- 17.4 Põllumajandus-tööstus ja ratsionaliseerimistegevus põllumajanduses

18.0 Kirjanikud

- 18.1 Kultuuritegelased, näite- ja maalikunstnikud, skulptorid
- 18.2 Helikunstnikud
- 18.3 Teadlased
- 18.4 Middendorff, Hellenurme mõis
- 18.5 Sangaste rukis, Fr Berg, C Kalm
- 18.6 Sangaste mõis ja loss
- 18.7 Sangaste aretuspunkt
- 18.8 Barclay de Tolly
- 18.9 Eesti kultuuritegelased

19.0 Valga rajooni pioneeriüritused, Pioneeride maja

- 19.1 ELKNÜ Valga Maakonnakomitee
- 19.2 ELKNÜ Valga Rajoonikomitee
- 19.4 Noorsoofestival
- 19.5 Noortepäev, noorteühendused
- 19.6 Ilmalikud kombetalitused

20.0 Sõjaväeteenistus

- 20.1 1905
- 20.2 I Maailmasõda 1917-1918
- 20.3 Saksa okupatsioon
- 20.4 1918-1919
- 20.5 1919-1940
- 20.6 1940-1941
- 20.7 Ajaloo üldsündmused
- 20.8 Eesti –Läti piir
- 20.9 Küüditamine

Lisa 6 Foto ümbris, rohekas-sinine liimühendustega ümbrik

**Lisa 7 35 mm negatiiv filmi kalka ehk pärgamentpaberist liimihendustega
ümbris**

Lisa 8 Jõupaberist liimihendustega fotoümbris

Lisa 9 Valga Muuseumi fotohoidla kapid

Lisa 10 Ümbristatud 35 mm negatiivfilmi kaadrite hoiustamine sahtlis

Lisa 11 Lahtilõikamata 35 mm negatiifilmi ja mikrofilmi rullid topsides.

Lisa 12 Klaasnegatiivide karbid sahtlis

Lisa 13 Ümbrikud fotodega sahtlis

Lisa 14 Ümbrikud fotodega kapis

Lisa 15 Fotoalbumid ja keskmise suurusega ümbristatud fotod kapis

SUMMARY

The collection of photographs in Valga Museum – documenting and condition.

S. Lelle

Cultural heritage is a non-renewable resource and the museums and other similar institutions which collect and store it, function as the holders of society's memory and the carriers of the national and cultural identity. Storing cultural heritage is the pre-condition of society's many-sided development which influences the quality of life, cultural and national identity and creates new economical possibilities.

Photographs are also a very important historical source. All information resources are stored to be available for users. In case of photo collections, documenting is needed to guarantee their availability. Another essential problem while preserving photo collections is guaranteeing the physical existence of photos. In comparison with a lot of other objects, stored by museums, photo materials can be damaged more easily, they are affected by different environmental conditions and the materials that are used for preserving them.

I chose the photo collection of Valga Museum for the survey. I assumed that the size of this museum's photo collection enables me to conduct the survey for the diploma paper. Valga Museum also has a good location in the centre of the county where I go to work every day. The interest of the museum in my work and good co-operation with the chief curator also influenced my choice.

In the second seminar paper I discussed the condition of photos in the photo collection of

Helme Local Lore Museum. In the present paper, I deal with the entire photo collection and discuss documenting and describing the photo materials.

The size of the collection of Valga Museum was 69 190 museals on 31.12.2008 including 39 267 photographic preserves.

The topic is appropriate because the museums lack the possibility of conducting a survey like this on their own because they are short of workforce. Cultural heritage is a non-renewable resource and doing this research is necessary to enable the institution to get an overview of its collections. According to the acquired results, it is easier to make plans and schemes to organise the collections. One more reason for its timeliness is the fact that taking photos has become very popular with the arrival of new digital age and old collections must be organised before the arrival of digital mass-historical documents for next generations- and there is no time for old photos any more.

Another important fact is that the process of describing digital and old photos needs precise and common standards. One suitable standard is hopefully the SEPIA standard(Appendix 2). This standard takes the qualities and conditions of digital photo preserves into consideration. The photo materials are carefully described and deposited according to the norms, are well-kept and easily accessible.

As to preserving, modern chemically neutral packaging for photo materials is available.

This diploma paper consists of four chapters and sub-chapters. The first chapter deals with the museum as an institution and analyses the importance of photo collections there. The second chapter concentrates on the description process, different description elements and standards. The third chapter discusses the demands on storage, the necessity of studying the collections and different methods for this. The fourth chapter gives the overview of the history of Valga Museum, the process of describing the photo collection there and the research on the condition of photo collection.

The problem with this paper is:

- 1) in what condition are the preserves of Valga Museum's photo collection and their packaging?
- 2) on what conditions are the photo materials preserved?
- 3) on what level are the photo materials described?

The general aim of this paper was to give the overview of documenting photo collections of Valga Museum and their condition. I familiarized myself with appropriate standards and survey methods and applied acquired knowledge in analysing the photo collection of Valga Museum.

The general hypothesis of the paper was the statement that using systematic survey methods gives a faster and clearer overview of the museum's photo collection, its documenting, depositing and condition. The narrower hypothesis was the statement that the condition of Valga Museum's photo preserves and packaging isn't optimal, as photo materials can be damaged very easily and the museum lacks special storage rooms.

I conducted the survey about the statistical condition of Valga Museum's photo collection. The results of the survey showed that the hypothesis was partly correct and partly wrong. The condition of photo preserves was very good but their packaging doesn't meet the requirements. The fire in the museum in 1988 and temporary location in another building did not worsen the condition of photos.

Using the method of structural interview and analysing the documents, I got the overview of the photo collection's storage conditions. The methods used turned out to be suitable for getting the overview of the photo collection. Every museum needs a survey of the condition of photo collections.

Main conclusions.

Most photo preserves in the photo collection of Valga Museum come from years 1941-1989.

Digitalisation of photo preserves has not started yet and there is no plan for it either.

The personnel of Valga Museum are interested in co-operation with volunteers.

The board of directors of Valga Museum has created favourable conditions for scientific work in the museum.

As our economy is in decline now, there are no extra financial means for a state museum, there is little hope that some more employees will be hired. The museum has to use volunteers and apply for the money for projects to inventory and re-pack the photo collection. Naturally the museum decides about the priorities of its activity.

I am not sure if the survey will continue in some form. It would be very interesting to continue with the topic of literature.

The author of the paper is grateful to the supervisor of the paper, senior lecturer Kurmo Konsa and the chief curator of Valga Museum, Ingrid Kivest for advice and help in writing the present paper.